

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Karar Günü:22.5.1997

R.G. Tarih-Sayı:02.06.2000-24067

DAVACI : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

DAVALI : Demokratik Barış Hareketi Partisi

DAVANIN KONUSU: Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin programının, Anayasa'nın136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerine aykırılığı savıyla, aynı Yasa'nın 101. maddesinin(a) bendi uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemidir.

I- DAVA

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kapatılma istemli kamu davasına ilişkin 25.10.1996 günlü, SP.88 Hz. 1996/307 sayılı İddianamesinde şöyle denilmektedir :

“I- Giriş

Demokratik Barış Hareketi Partisi gerekli bildiri ve belgeleri 1.10.1996 tarihinde İçişleri Bakanlığına vermesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesine göre tüzelkişilik kazanmıştır. Kuruluş bildiri ve eklerinin anılan Bakanlıkça Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmesi üzerine, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinin yüklediği görev çerçevesinde davalı partinin tüzük ve programıyla kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmadığı öncelikle incelenmiş ve programda aşağıda yazılı olan aykırılık tesbit edilmiştir.

II. Konuyla İlgili Yasal Düzenlemeler

1. Anayasa Hükmü

Madde 136.- Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

B) Siyasî Partiler Yasası Hükümleri

Madde 9- Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğu ve belgelerinin tamam olup olmadığını, kuruluşlarını takiben öncelikle ve ivedilikle inceler...

Madde 89- Siyasî Partiler, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler.

Madde 101- Anayasa Mahkemesince bir siyasî parti hakkında kapatma kararı;

a) Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenleyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması,

Hallerinde verilir.

III. Dava Konusu Parti Programı

Davaya esas olarak, davalı parti programının inanç sorunları isimli bölümünün, (basılı programının 58. ve 59. sayfalarında) ikinci paragrafında, « ... Biz, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir Devlet Kurumu olmaktan çıkartılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devir edilmeli, Kurumda, hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir... » biçiminde bir görüş yer almaktadır.

IV. Kapatma Nedenleri ve Değerlendirme

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesindeki, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç gütmeye, Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan hükümlere aykırılık oluşturduğundan, bu durum bir partinin doğrudan doğruya kapatılmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle, Anayasa'da genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın davalı parti programında belirtildiği gibi, bir devlet kurumu olmaktan çıkartılması amacının güdülmesi özellikle siyasî partiler yönünden 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

V. Sonuç ve İstem

Davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin yukarıda açıklanan nedenlerle parti programının söz konusu bölümü Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan 89. maddesine aykırı nitelikte olduğundan, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim.”

II- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ÖN SAVUNMASI

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin tamamı dava dosyasında bulunan 16.12.1996 günlü ön savunmasının ilgili bölümleri aynen şöyledir :

“Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, Demokratik Barış Hareketi'nin kapatılması için yapmış bulunduğu başvuru hakkında esas yönündeki savunmalarımıza geçmeden önce, konu ile ilgili yasal mevzuatı ve usul hükümlerinin tartışılmasında yarar görmekteyiz.

Usul Yönünden Ön Savunmamız:

Açılan bu dava, Anayasa'nın kendisinden menkul ucube hükümleri ile, yargılanmayan dönemler, sorgulanmayan insanlar ve kurumlar ile Anayasa'ya aykırılığı irdelenmeyecek ve Anayasa Mahkemesi'nin gündemine getirilmeyecek yüzlerce temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan yasalar için ayrıcalıklar getirmiştir.

Bugün ülkemizde 12 Eylül'ün meşruiyeti tartışılır haldedir. Tüm siyasi partiler, kurum ve kuruluşlar, bu Anayasa'nın ve bu dönemdeki yasaların gelişen dünyamızdaki demokrasi anlayışına ve uluslararası sözleşmelere uymadığı artık tartışılmaz bir noktadadır. Kaldı ki 12 Eylül Hukukunu koyucular da kendi meşruluğunu kendi söylemek ve yasalastırmak gereğini duymuşlardır.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Demokrasilerde, caminin, üniversitenin, adliyenin, orduvevinin, meclisin, hükümetlerin yasalar ve anayasalar gereği kapatılmaları olası değilse; gazetelerin, radyoların, siyasi partilerin, demokratik kuruluşların da Anayasa'nın değişmeyecek 4. maddesi dışında yer alan görüş, düşünce ve sergiledikleri dileklerinden dolayı kapatma yollarının açık olmasını hiç de demokratik bulmadığımızı açıklamak ve vurgulamak isteriz.

Siyasi Partiler Yasası'nın 9. Maddesi :

Bilindiği gibi SPK'nın ilgili maddesi, Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukuki durumlarını Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu ve belgelerinin tamam olup olmadığını, kuruluşlarını takiben öncelikle ve ivedilikle inceler. Tespit ettiği noksanlıkların giderilmesini, lüzum göreceği ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini yazı ile ister ... gönderilmediği takdirde, siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

Bu hüküm kaynağını esas olarak Anayasamızın 69/5 maddesince almaktadır. Buna göre; Cumhuriyet Başsavcılığı siyasi parti program ve tüzüğünün yasalara ve Anayasa'ya aykırılığını öncelikle ve ivedilikle incelemek ve aykırılıkların ilgisince 30 gün içinde tamamlanmasını istemek durumundadır. Bu istemin gereği yapılmadığı takdirde, siyasi partinin kapatılması yönünde dava açmak yükümlülüğü altındadır.

Kanunun ilgili hükmü, sadece ve sadece kuruluş için başvurusunu yapan siyasi partinin eksik belge ve bilgilerinin tamamlanması olarak düşünülüp yorumlanamaz. Anayasa ve yasa, bu hükmü ile ilgili siyasi partinin gerek program ve tüzük ve gerekse de kurucularının hukuki durumlarının incelenmesini de esas almaktadır. Yasa, belge ve bilgi eksikliği ile, programın yasalara ve Anayasa'ya aykırılık noktalarında bir ayırım yapmadığı gibi herhangi birine de öncelik tanımamıştır.

Anayasamız, parlamenter demokratik sistemin vazgeçilmez unsurlarından biri ve en önemlisi olarak siyasi partileri saymaktadır. Buna göre de Anayasamızın ve yasalarımızın temel kabulü siyasi partilerin kapatılması değil, onların, sistemin ana elemanı olarak yaşamasını amaçladığı inancındayız.

Anayasa ve kanunun ilgili hükümleri siyasi partileri kuruluş anında kapatma davası ile karşı karşıya bırakmamak için vazedilmiş hükümlerdir. Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmiş bulunan görev ve yetki, bu kapsamda Anayasa'ya veya yasalara bir aykırılık var ise, öncelikle ve ivedilikle 30 günlük süre içerisinde bunun giderilmesini amaçlamaktadır. Aksi takdirde, yasa siyasi partileri nasıl kapatırım mantığı ile vazedilmiş olur ki bu da Anayasa'nın temel kabulüne aykırıdır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, Anayasa'nın ve yasanın kendisine yüklemiş bulunduğu görevi eksik olarak yerine getirmiştir. Kurucuların tüzük ve programdaki imza ve evrak eksikliğinin tamamlanması yönünde bildirimde bulunmuş, ancak programın iddia konusu aykırılığın giderilmesi yönünde bir bildirimde bulunmamıştır. Bu da Anayasa'ya ve Yasa'ya aykırıdır.

Kaldı ki Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen Demokratik Barış Hareketi'nin programının ilgili bölümü SPK'nın 4. kısmında sayılan aykırılıklara açıkça uymamaktadır. Tartışılmaya ihtiyacı vardır. Demokratik Barış Hareketi için önemli olan Lâik Cumhuriyetin Korunmasıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili düşünce ikincildir. Bu husus esas hakkındaki görüşlerimizde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Anayasa'nın Geçici 15. Maddesi:

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Yine bilindiği gibi, Anayasa'nın ilgili hükmü 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM'nin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde... bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesi Anayasa'ya aykırıdır. Şöyleki;

Anayasamızın 68-69. maddeleri ve bunlardan yola çıkarak 14. maddesi siyasî partilerin hangi eylem ve düşüncelerden dolayı temelli kapatılacağını açıkça belirtmiştir. Bu hükümlere göre;

Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne,

İnsan haklarına,

Eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine,

Demokratik ve lâik Cumhuriyet, ilkelerine,

Sınıf veya zümre diktatörlüğüne veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı veya yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlemeyi teşvik edemez.

Anayasa'ya göre yukarıda belirlenen sınırlamalara aykırı davranan siyasî partiler hakkında uygulanacak hükümlerin kanunla belirleneceği ve bu kanun hükümlerine göre de bu partilerin temelli kapatılacağı açıktır... Bu hükümlerden herhangi biri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapılanmasını eleştiren veya başka bir yapılanma şekli önerilmesinin, o siyasi partinin temelli kapatılmasının gerekçesi olamayacağı ortadadır. (Demokratik Barış Hareketi'nin Programında olduğu gibi)

Anayasamızın 2. bölümünde yürütme başlığı altında Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu, Milli Savunma, yüksek öğrenim kurumları sayılmış ve devamla İdare başlığı altında yüksek öğrenim kurumları ve üst kuruluşları, Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuya ilişkin haber ajansları, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, Diyanet İşleri Başkanlığı sayılmıştır. Bu bölümde sayılan kurum ve kuruluşların yapısı ve düzenlenmeleri hakkında görüş bildirmek veya yeniden yapılanmalarını savunmak yukarıda belirtilen esaslar dairesinde bir siyasi partinin kapatılmasına gerekçe olmayacağını düşünmekteyiz. Anayasanın 68. ve 69. maddeleri ile 14. maddesinde belirtilen konular nazara alındığında, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin düzenleniş şekli ve amacı Anayasa'mıza açıkça aykırıdır.

Bu yasanın Anayasa'nın geçici 15. maddesi itibari ile Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülebileceği inancındayız.

Sayın Yüksek Mahkeme Üyelerinin Anayasa'yı yaşayan canlı bir organizma olarak gördükleri, Yüksek Mahkeme kararlarında, Anayasa'yı güncel olarak yorumladıkları Türkiye Kamuoyunun bilgisi ve takdirleri dahilindedir.

Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceği geçici 15. maddesi ile belirlenen Siyasî Partiler Yasası, yürürlük tarihinden bu güne kadar bir çok kez değişiklik geçirmiştir. Yani, MGK

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

döneminde çıkartılan kanun olma niteliğini yitirmiştir. MGK döneminde yürürlüğe konan orijinal biçime ve bütünlüğe sahip değildir. Ayrıca, 23 Temmuz 1995 tarihinde Anayasa'da yapılan değişiklikler, Siyasî Partiler Yasası'nda da bir çok değişikliğin yapılması görevini, TBMM, önüne koymuş bulunmaktadır. Gerek Anayasa'daki değişiklikler ve gerekse Siyasî Partiler Yasası'ndaki olan ve olması Anayasa hükmü durumundaki değişiklikler, nazara alındığında bu Yasa'nın geçici 15. madde korumasında düşünülemeyeceği görüş ve kanaatindeyiz.

Geçici 15. maddenin sürekli ve kalıcı bir hüküm olmadığı tartışmasızdır. Anayasa Koyucu, bu konuyu kalıcı bir madde gibi görse idi tıpkı Anayasa'nın 90/5 ve 148/1 vb. maddeleri gibi düzenlerdi. Bu maddenin konu, muhatap ve zaman ögesi artık korumayı gerektirir olmaktan çıkmıştır.

Tüm bu arz olunanlar itibari ile sayın Yüksek Mahkeme, Siyasî Partiler Kanunu'nun, Anayasa'ya aykırı olduğu noktasında inceleme yapacağı inancındayız.”

Uluslararası Sözleşmeler :

Anayasa'mızın 90. maddesi Uluslararası andlaşmaları düzenlemiştir. Bu düzenleme itibari ile Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi iç hukukumuzda kanun hükmündedir. Bu sözleşme hükümlerine göre düşünce açıklama ve örgütlenme özgürlüğü hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Demokratik Barış Hareketi, Lâik Cumhuriyetin Savunulmasının Vazgeçilmezi Olarak Görmekte ve bunu koruma yollarından biri olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet yapısı dışına çıkarılmasını bir düşünce formu olarak ileri sürmektedir. Tamamen bir düşünce açıklama olarak gördüğümüz bu konuda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın bunu Lâikliğin ortadan kaldırılması olarak anlaması ve bu yolda iddianame düzenlemesi hem söylediklerimizin ve açıkladıklarımızın yanlış anlaşılması hem de düşünce özgürlüğüne aykırı bir tutum olarak görmekteyiz.

İddianameye konu edilen husus tamamen bir düşünce açıklamaktır. Bunun siyasî parti kapatma gerekçesi olarak gösterilmesi mümkün değildir. Başsavcılığın bu bakış tarzı hem Anayasa'mıza hem de uluslararası sözleşmelere aykırıdır. Anayasa Mahkemesi kararları kesin olmakla, iç hukuk yolları tükendiğinde AİHS'nin 25. maddesi uyarınca yapılacak bir başvuruda, Türkiye Cumhuriyeti davalı duruma düşecek ve hukuki yaptırımları ile karşı karşıya kalacaktır. Bu ise arzulamadığımız bir sonuçtur. Gerek Cumhuriyet Başsavcılığının ve gerekse Yüksek Mahkemenin bunu nazara alacağı inancındayız.

Esas Hakkındaki Ön Savunmamız :

Cumhuriyet Başsavcılığı, Demokratik Barış Hareketi'nin programının 58-59. sahifelerinde İnanç sorunları başlığı ile yer alan bölümündeki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet yapısı dışına çıkarılması yönündeki düşünce ve temennimizi kapatma davasının konusu yapmıştır. Biz, bu iddia karşısında Demokratik Barış Hareketi'nin gerek bu konuda ve gerekse de Lâiklik ve Cumhuriyet konularında neler düşündüğünü açıklamak durumundayız.

Lâiklik :

Bilinen belli başlı tüm sözlükler lâikliği, din ile devlet ve yönetim işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlamaktadırlar.

Lâiklik kök kavram olarak eski yunanlılarda Laikos,

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Ortaçağda Latince Laicus olarak tanımlanmış, bu tanımlama ile, kiliseye mensup olmayan, herhangi dinsel bir işlevi ve unvanı olmayan anlamında kullanılmıştır. Lâiklik kavramının içi esas olarak daha sonraki dönemlerde doldurulmuştur.

Latinceye eş anlamlı olarak Fransızca kültür kümesinde Secularie (Secular) olarak anılmış. İngilizcede ise Secularizm olarak söylenegelmiştir. Bu tanımlama esas olarak bir siyasî ifade tarzıdır. Latince Saeculum (Yüzyıl) teriminden türeyen Saecularis (Yüzyıla Ait Olma) anlamına gelmektedir.

Bu köktanımlar esas alınarak lâiklik şöyle tanımlanabilir :

Hayatı, Ruhani Kürede Yaşamak İsteyenlerle, Dünyevi Kürede Yaşamak İsteyenler Arasındaki Alan Paylaşımıdır.

Bu şekilde tanımlanan lâiklik insanlık evrimi itibari ile dinsel küre ile çatışarak gelişmiştir. Ortaçağa gelinceye kadar insanlık kültürü dinsel kürenin belirleyiciliği altındadır. Ortaçağ karanlığı kültür alanında, dünyevi küreyi özerk bir alan olarak inşaa etmeye başlamıştır. Dünyevi kürenin, insan çabası ile genişletilebileceğinin farkına varılması ile kapitalizmin gelişimi tarihi süreç olarak birbiri ile çakışmaktadır. Çünkü birim başına üretkenliğin artışı sağlama ve belirsiz bir tüketici kitlesi için üretim yapma gibi iki temel öge, Maddi Hayatın Genişletilebilir ve Denetlenebilir şekilde insan iradesine bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece, tanrının doğayı insanlara bahşettiği yönündeki temel kabul değişmeye başlamıştır.

Batıda kilisenin toplumdaki bu üstün konumuna ve sahip olduğu otoriteye karşı yürütülen mücadelenin sonunda, devlet gücünü elinde tutanlar, belli bir din ve mezhebi tutmaktan vazgeçerek her türlü inanca eşit muamele etmeye başlamışlardır. Bu evrimin sonunda devlet kuruluşları ile dinsel kuruluşlar birbirinden ayrılmışlardır. Nihayet, hukuk düzeni dinsel kurallardan tamamen arındırılmıştır. Bugün batı da lâiklik, Devletin resmi bir dini olmaması, din hizmetlerinin bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılarak tamamen kiliseye bırakılması ve hukuk düzeninin dinsel kuralların etkisi altında olmaması olarak anlaşılmakta ve uygulanmaktadır.

Türkiye'de Lâiklik :

Dinsel nitelikli Osmanlı devletinde yalnız devlet hayatı değil, toplumsal hayatta din kurallarıyla çevrelenmişti. Tanzimattan sonra başlayan gelişmeler hukuk ve eğitim alanında din dışı ya da din ötesi unsurlarında benimsenmesini sağladı. Örneğin şeriye mahkemelerinin yanı sıra nizamiye mahkemeleri, medreselerin yanı sıra lâik okulların açılması gibi... Tanzimatla birlikte dinsel olanla dinsel olmayan unsurların birlikteliğinden doğan ikilik yaratılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra lâiklik ilkesinin temelleri atılmış, siyasal ve kamusal yaşamdaki bu ikileme son verilmiştir. Devlet sisteminin lâikleştirilmesi yolunda ilk adım 1924 yılında, 1924 Anayasası ilk biçimiyle devletin dininin İslam olduğunu bildirmesine karşın, Hilafet Kurumunun kaldırılmasıyla başlamıştır. Yine hukuk ve eğitimde lâikleştirme girişimleri gerçekleştirilerek 1924 te Şeriye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmıştır. İkinci adım olarak hukuk ve eğitim alanlarında lâik uygulamaya geçildi. (iktibas yoluyla yeni yasallaştırma eylemleri) 3 Mart 1924 te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitimde lâikliği 1937 Anayasa değişikliği ile "Devletin dininin din-i İslam" prensibi terk edilerek lâikliğin bir temel Anayasa prensibi haline getirdi. 1963 Yılında Genel İdare içinde yer alması öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

Cumhuriyet döneminde lâiklik düşmanları Atatürk döneminde gizlilik, sonrasında alenen faaliyette bulunup, lâikliği dinsizlik olarak göstererek bu günkü muhalefet odakları haline geldiler. Sn. Prof. Bülent Nuri ESEN 1950-60 dönemini tanımlarken kullandığı "Din, devlet

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

radjosunun mikrofonuna yan gelip yatmıştı. Din, iddia sahibiydi, bu yolda vicdanları etkiliyordu. Devlet dinin emrine girmişti.” bu sözler ne yazık ki günümüzde çok hafif kalmış, devleti yönetenler “Siyaset dinin emrinde” olduğunu ilan etmişlerdir. Bu kadar vahim bir tabloda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Demokratik, Lâik Cumhuriyetin savunucusu olan Demokratik Barış Hareketi'ni anti lâik bularak dava açması son derece düşündürücüdür.

Demokratik Barış Hareketi'nin lâiklik konusuna bakışından önce Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut hukuki yapısını incelemekte fayda görüyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hukuki Yapısı :

Yüce Mahkeme'nin de takdir edeceği gibi, Genel İdare içinde yer alması Anayasa'ca belirlenen bir kurumun, bu niteliği sadece ve sadece Genel Bütçeden pay alması demek değildir. 11 Mayıs 1980 Tarihinde Yüce Mahkeme'nin 26 Nisan 1976 Tarih ve 1982 Sayılı Yasa'yı iptal ettiğine dair kararı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kanunun iptalinden sonra yeni bir kanun hazırlanmamıştır. Danıştay Genel Kurulu'nun E.1971/72, K.1971/36 sayılı ve 24.05.1971 günlü kararından da açıkça takdir edeceğimiz gibi bir kanunun iptalinin, bizim hukuk sistemimizde, onun ortadan kaldırdığı ya da değiştirdiği kanunun ya da bir hükmünün tekrar kendiliğinden yürürlüğe girmesi sonucunu yaratmadığı kabul edilmektedir. Bu kanunun iptaliyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın örgütlenmesi ile ilgili düzenlemeler kanunla değil, kanun hükmünde kararnamelerle yapılmaktadır. Yüce Mahkemenizin 1987/7 sayılı kararında “TBMM tarafından Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisinin ancak önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda verilmesi, yasama yetkisinin devri anlamına gelecek biçimde güncelleştirilip, sık sık bu yola başvurulmaması Anayasakoyucunun amacına daha uygundur” denilmektedir. Bu düzenlemelerin Diyanet İşleri Başkanlığı için sürekli olarak yapılması Anayasa Mahkemesi'nin önüne geçmeye çalıştığı hukuk tekniği ile bağdaşmayan icraatın bir parçasıdır. “Kanunla düzenlenmesi gereken alanlarda sürekli yürütme işlemlerine gidilmesi hukukiliğin ötesinde, yetki gaspı boyutlarına varan bir siyasi tavidir. Gerekli düzenlemelerin kanunla yapılması yolunda adeta kaçınılması, Anayasa yargısının denetiminden uzak bir alanın yaratılmaya çalışıldığı intibamı uyandırıcı niteliktedir.”

Sayın Mahkeme'nin de taktir edeceği gibi mevcut hali ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer alması bu durum nedeni (633 Sayılı Yasa kadük kalmıştır) ile tartışma konusu iken, bir devlet kurumu niteliğinde olmadığı açıkça ortadadır. Devlet kurumlarının tüzel kişilikleri vardır, iç işleyişleri ile ilgili yönetmelik çıkarma haklarına sahiptirler. Oysa, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tüzel kişiliği olmadığı gibi yönetmelik çıkarma hakkı da yoktur. Danıştay ve Yargıtay'da bu kuruluş elemanlarını kamu görevlisi saymamaktadır. Devlet kurumu olmayan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bu duruma göre partinin programındaki devlet kurumu olmaktan çıkarılması dileği SPK'na aykırı bir durumun da söz konusu olmadığını göstermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Lâiklik :

Hukukî yönden ve klasik anlamda lâiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelmektedir. Bu gün dahi bazı kimseler ve örgütlerin, dini kötüye kullanmak ve böylece din sömürsünden bir takım çıkarlar sağlamak eğiliminde oldukları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Anayasa ve Yasakoyucuları bu alanı düzenlemişler ve kötüye kullanıma set çekmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ile kabul edilen lâiklik ilkesi geçirilen tarihi tecrübelerle, devrimlere, ulusun dini ve siyasi özelliklerine ve yurdumuz koşullarına uygun bir anlam taşımaktadır. Şu hususu açıkça belirtmek gerekir ki, Atatürk devrimlerinin hareket noktasında lâiklik ilkesi yatar ve devrimlerin temel taşı bu ilke oluşturur (E.983/2, K.983/2 Anayasa Mahkemesi kararı).

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

Bizde Atatürk Devrimlerinin en önemlilerinden olan ve hatta tüm devrimlerinin temelini teşkil eden lâiklik, insanların çok büyük kısmı Müslüman olan ve asırlardır teokratik bir düzen içinde yaşayan bir toplumda gerçekleştirilmiştir. İslam Dininin, Hristiyanlık dininin aksine, bir inançlar sisteminden ibaret olmayıp, insanların tanrı ile olan ilişkileri yanı sıra, birbirleri ve kamu gücünü elinde tutanlar ile olan ilişkilerini de düzenleyen bir din olması; bir başka anlatımla toplumsal bir işlevinin de bulunması karşısında, bizde Atatürk Laikliğinin amacı, İslam Dinini toplumsal işlevinden soyutlamak, kişilerin iç dünyalarına, vicdanlarına sokmak ve kişilerin iç dünyalarından dışa yansımalarını önlemek; kısaca İslam Dinini kişiselleştirmek olmuştur. Bizdeki lâiklik de, batı lâikliği gibi, din ve mezhep ayrımı yapmayan resmi bir dini bulunmayan, din kuralları ile yönetilmeyen ve hukuk düzeni dinsel kurallardan tamamen arındırılmış olan bir devlet düzenini öngörmüştür. Ancak batıdan farklı olarak bizde, devlet dinsel hizmetlere uzak kalmamış; tam tersine din hizmetleri bir kamu hizmeti olarak düzenlenmiş ve bu kamu hizmetlerinin yürütülmesi görevi de devlet teşkilatı içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması bazı hukukçular tarafından eleştirilmiştir. “Diyanet İşleri Başkanlığı'na genel idare içinde yer verilmesinin sebebi ve sonuçları ne denli yerinde ve doğru görülürse görülsün, anılan Anayasa hükmünün, devletin ve özellikle idare kuruluşunun lâiklik ilkesini zedelediği kabul edilmek gerekir. Lâikliğin Türkiye Cumhuriyetinde ve Türk toplumu için, batı ülkelerinden ve milletlerinden farklı ve kendine özgü bir anlamı ve kapsamı olabileceği savı, bilimsel bir gerçeklik ve geçerlilik taşımaz” “Diyanet İşleri Başkanlığı sadece Müslüman halkın dini konuları ve hizmetleri ile görevli olduğuna ve ilgilendiğine göre, bunlarla öteki dinlere katılan yurttaşlar arasında bir takım eşitsizlik ortaya çıkarmaktadır.”

Yüce Mahkemenin Anayasa'nın ruhuna ters düşen bu Anayasa maddesi ile ilgili aykırılığı dikkate alamayacağını bilerek, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut durumu ile lâikliği incelemek istiyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı bu gün kuruluşundaki amacın ötesine çıkarak sadece Müslümanlığın diyaneti değil, Müslümanlık içindeki hanefî mezhebinin diyaneti haline gelmiştir. “Diyanet, mezhep besleyici bir kurum olmaktan çıkıp, mezhep çekişmelerinin üstünde ve ötesindeki dinin savunuculuğunu, koruyuculuğunu üstlenecektir... Diyanet, din içindeki alt kimliklerin yani mezhep, meşrep ve tarikatların kabullerini icra anlamında hizmetler üretmeyecektir. Bu hizmetler o kabullerin sahipleri tarafından finanse edileceklerdir.” ... Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu yapısını artık ülkemizde yaşayan herkes bilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinde belirtilen lâiklik ilkesi doğrultusunda çalışmadığı, aksine lâiklik için bugünkü hali ile bir tehlike oluşturduğu alenidir. Yüce Mahkemenin körü körüne kuralları uygulamayacağına olan inancımız sonsuzdur. “Anayasa Mahkemesi körü körüne kuralları uygulamaz. Anayasa'yı yorumlamaya yetkili tek organ olarak, ilerici ve yapıcı yorumlarla onu güncel kılar. Bir anlamda Anayasa'yı yeniden yapar.” ...

Ülkede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve dayandığı 633 sayılı Yasa'nın; İslam Dini Başkanlığı, İslam dininin korunması, yayılması, savunması yasası veya İslam Dini sünni mezhebini Türkiye'de hakim kılınması için yapılmış bir yasa haline geldiğini söylersek, hiç abartmamış olacağız.

Diyanet İşleri Yasası'nda bulunan, Müslüman vatandaşların milli ilkelere bağlılıklarını koruyucu inanç ve inanç ayrılıklarının, istismarını önleyici tedbirler alınmasını sağlayıcı amaçlarından tutunuz da; kurulan Hac İşleri Müdürlüğü ve yine illerde kurulan il, ilçe müftülüklerinin görevlerini, Kur'an kurslarının açılışı, eğitim ve öğretimleri, Mushafı inceleme kurulu ve görevleri, yine il ve ilçelerde kurulan örgütleri sayarken, il ve ilçe müftüleri,

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

müftü yardımcıları, vaiz, imam, imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi, müezzin-kayyım, memur, kayyım ve diğer görevleri açıklarken hepsinin İslam Dininin hizmetinde olduğu, Diyanet İşlerine yapılan atamaların devlet bürokrasisinin uyduğu ve devlet bürokrasisinde uygulanan sistem dahilinde olduğu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve görevlerin hepsi İslam Dini, bilgi, kültürü koşulları içerisinde olacağını saymıştır. Peki bu halde, devlet çarkı içerisinde ülkenin demokratik ve lâik bir hukuk devleti ile açıklaması nasıl olacaktır.

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve görevleri adlı yasanın 1. maddesi "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" olarak belirtilirken; bu ülke, bu yasa ile İslam Dininin dışında bulunan yurttaşlarının din konularının çözümünü getirerek halkın din sorunlarından doğan ihtiyacına cevap verebilecek midir' Bu boşluğu, bu sıkıntıyı bu yasanın lâik çerçeveden değerlendirmesini yaparken, yaratılmış çelişkiyi es geçebilecek miyiz'

Yukarıda açıkladığımız gibi; bünyesinde kurulan fetva kurulları ile bu başkanlık, Osmanlı'nın şeyhülislam müessesesinin yerini almıştır. Ve hatta fetva kurulları ile siyasetin içine girmiştir.

Başkanlık bugünkü hali ile, lâiklik ilkesi ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi sağlamak amacı bir tarafa tamamen Osmanlı'yı çağrışmaktadır.

"Din" kelimesi, İslam Ansiklopedisine göre; "Örf ve Adet"tir. Bu ideoloji değildir.

Devletimizde bir çok din ve bu dinlerin mezhep ve tarikatlarına mensup vatandaşlar vardır. Devlet hepsine aynı mesafede olmalıdır.

Bugün, Diyanetin bütçesi, milli adı ile andığımız Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesini geçmiştir. Bu şekilde devlet, dini eğitimi, milli eğitimin üzerinde tutmaktadır ve bu rejimin adına, lâik ve demokratik cumhuriyet demektir. Biz bu çelişkiyi kaldırmak istiyoruz.

Büyük Atatürk, lâiklik için şöyle diyor; "Lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü demektir. Din ve mezhep, hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz. Kutsal ve tanrısal olan inanç ve vicdanlarımızı her türlü çıkarlarla, tutkular alanı olan siyasetten kurtarmak zorunluluktur. Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz."

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş amacı ile bu prensipler bağdaşabilir mi' Bu kanun, Anayasa'nın 136. maddesindeki hükme uygun mudur'

... "Çok partili yaşama girdikten sonra devletin temel niteliği olan lâikliğe aykırı, dolaylı ve dolaysız birçok kanunlar çıkarılmıştır." ...

Çok doğru bir teşhis bu. Diyanet İşleri Başkanlığı konusunda, 1965 yılında Adalet Partisi zamanında, Anayasa'nın yalnız 136. maddesindeki mücerret diyanet kelimesi, İslam dininin, Osmanlı'daki gibi devlet eli ile yürütülmesi şeklinde yorumlanarak dikte ettirilmiş ve ileride bu amacın bozulmaması için de Siyasi Partiler Kanunu'na bu hüküm konulmuştur. Başkanlığın bu şekilde kuruluşu ile lâiklik büyük bir yara almıştır.

Bu Kanununun 1. maddesi uyarınca, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim başta olmak üzere diğer tüm bakanlıklar üzerindeki bütçesini sırf İslam Dini ve özellikle Hanefi mezhebi için kullanmaktadır. Hem de, Başbakan eli ile. Peki, bu başkanlığın diğer dinlerle ilgisi nedir' Bırakın yardım etmeyi, hiç ilgilenmemektedir. Çünkü, Başkanlık yalnız İslam Dini için kurulmuştur. Osmanlı'da, diğer dinlerle ilgilenmez idi.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Bu başkanlık, Türkiye'de tüm dinlerin, mezhep ve tarikatların ibadetlerini devlete herhangi bir şekilde zarar vermesini önlemek ve Avrupa'da olduğu gibi kabulleri şartı ile, vatandaşların alınacak din vergilerinin, vatandaşların iradeleri yönünde bu dini kuruluşlara verilmesi, gelirlerinin ve bütçesinin kontrol edilmesi gibi görevleri, muhtevi bir nevi kontrol mekanizması olması gerektiği düşüncesindeyiz.

Burada en önemli husus, dinciliğe karşı devleti korumaktır.

Oysa, Anayasa'ya aykırı tesis edilen kanunla kurulan, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut yapısını korumak amacı ile Siyasî Partiler Kanunu'na tamamen lâiklik, düşünce özgürlüğü ve demokrasi ilkelerine aykırı 89. maddesi konularak, şeriata dokunulmazlık kazandırmış ve dolaylı şekilde Devlete din kisvesi giydirilmiştir.

Bugün, bu kanunun aralığından bütün tarikatlar devlete girmeye başlamış olup, devleti işgal etme gayreti içindedirler.

Ülkede yirmi milyon kişinin alevi inançlı olduğu söyleniyor. Ülkenin tüm ilk ve orta okullarında 12 Eylül 1980'den sonra din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi zorunlu okutuluyor.

Bu okullarda okutulan din kültürünü ise İslam Dininin bir görüşü olan sünni amaca ait oluyor. Yine 12 Eylül Paşaları Türkiye'deki tüm alevi köylerine cami yaptırıyor, bu camilere sünni inançlı imam atıyor. Bu faaliyetler bir inancın yok sayılması, adeta asimile anlamı taşıyor.

Ülkenin yöneticileri yıllardır ülkemizde var olan dini kesimlerin liderlerinden icazet almaktadırlar. Bu Lâik, Demokratik Hukuk Devleti için kabul edilir değildir. Olamaz da.

Demokratik Barış Hareketi, Lâiklik ve Yasalar :

Demokratik Barış Hareketi, çağdaş hukuku, önce insana değer veren, insanı öne; en öne alan ve insanı eksen kılan bir program ile çağdaş yargıyı getirmek, ulusal egemenliği, lâikliği, cumhuriyeti ve demokrasiyi ülke insanını sadece yurttaş ve insan kimliği ile kabul eden ve bunu yerleştirmek için çalışan, kurulmuş bir partidir. Kurulan diğer partilerden ayrıcalıklı yönleri vardır;

Gerçekten herşeyin üstünde insanı temel almak, Anayasa'yı devleti ve hükümeti insan eksenine üzerine kurmak istemektedir. İnsan yaratıcılığına ve yeteneğine çok büyük değer vermektedir.

Lâiklik, partinin temeli olmuştur.

Demokrasi ve cumhuriyet partinin vazgeçilmez ilkesidir.

Susanan barış partinin özlemidir.

Her türlü ırkçılığa karşıdır.

Demokratik Barış Hareketi, basın özgürlüğünün ötesinde, yurttaşlara bilgilenme ve söz sahibi olma hakkını savunmaktadır. Demokratik Barış Hareketi yurttaşları devletten, herşeyin, toplumsal ve ekonomik sorunların, hesabını sormak ve öğrenmek konumuna getirecektir. Parlamenteoya işlerlik kazandıracak, kamu yetkililerini görevleri dolayısıyla, engelsiz sorumlu tutacaktır.

Demokratik Barış Hareketi; inançlar arasında eşitliği koyacak, din ve inanç üstünlüğü tanımayacak, ancak inanca derin saygı duyacaktır.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

Demokratik Barış Hareketi; bir mezhebin, bir dinin, bir tarikatın partisi değildir. İnsanların partisidir. Bu koşullarda hizmetini sürdürecektir ve görevini yerine getirecektir.

Demokratik Barış Hareketi, yukarıda açıkladığımız gibi, parti programında İnanç Sorunları bölümünde bulunan; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet çarkı ve genel idare içerisinden çıkarılmasından yana bir tavır sergilemiş ve bunu programına dilek olarak koymuştur.

Dikkat edilmesini rica ediyoruz; programımız dileğin ötesinde bir cümle getirmemiştir. Oysa Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesi ile Anayasa'nın 136. maddesinde belirtilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde bulunmasına karşın “aykırı amaç güdemeler” sözündaha etkin ve daha belirgin bir gayeyi hedefler. Bu bakımdan Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesini ihlal eden, çiğneyen, dışlayan bir program getirmiş değiliz.

Anayasa Mahkemesi'nin olayı Anayasa'nın 68/4 maddesi dahilinde değerlendirme yaparak bu maddeye aykırılığın bulunup bulunmadığının işlenmesini isteriz. Böylece Anayasa Mahkemesi'nin 89. maddeyi ihmal metoduyla, inceleme dışı bırakabileceğini düşünürüz. ...

Demokrasi her konu ve sahada fikir özgürlüğü içerisinde, çok çeşitli görüş ve düşüncelerin ortaya atıldığı ve tartışıldığı rejimdir. Bu fikir zenginliği demokrasilerin temel düşüncesidir. Bu ülkenin Anayasası ve yasaları, geride yüzyıla yakın bir zaman ve 3-4 nesil geçmiş olmasına karşın, hala Osmanlı'nın ferman buyruğundan Vali-Paşa emrinden bir türlü kurtaramamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, bu ülkenin ve çağdaş demokrasinin, güçlü ve son derece fonksiyonel bir kuruluştur. Ancak uyguladığı yasalar; oturduğu ortam, yaşadığı iklim ve bulunduğu topraklardan elbette nasibini almış ve o ortamda yasalaşmıştır. Anayasa Mahkemesi ise buna rağmen, ülke demokrasisini aşan çağdaş kararları ile kendi varlığını her dönemde ortaya koymakta vehissetirmektedir. Önce, bu gerçeği bir bilim ahlakı içinde ortaya koymak gereğini duyduğumuzu açıklamak istiyoruz.

Demokratik Barış Hareketi, programının bir çok yerinde lâiklik ilkesinin ateşli bir savunucusu olmuştur. Yaşadığımız zaman diliminde bu ilkeyi hararetle savunmak, gelecekte görünen karanlığı önlemek için bir zorunluluk haline gelmiştir. Devrimlerin temel taşının bu ilke olduğu yolundaki yüce mahkemenin tespitinin isabeti bir kez daha ortaya çıkmıştır. Gerek Anayasa'nın 136. maddesindeki, gerek Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesindeki ve gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşundaki amaç bu doğrultudadır. Kanımızca 89. madde de getirilen yasaklama lâiklik karşıtı partilerin kötü niyetli girişimlerine engel olmak amacıyla koyulmuştur.

89. maddenin başındaki “Lâiklik ilkesi doğrultusunda” sözcükleri de bu kanımızı pekiştirmektedir. Bu açıdan baktığımızda arzulanan değişiklikler lâikliğin korunmasına yöneliktir. “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devletin genel yönetimi içerisinden çıkarılmasından yanayız” diyerek, sadece dileğini ortaya koyan, bunu dileğin ötesinde bir eyleme ve kesin bir hükme gitmeyen programımızdan dolayı, bir parti kapatma davasına konu oluyorsa; hiçbir kanıt ve belge aranmasına gerek duyulmadan o ülkenin demokrasisinde sıkıntı olduğunu hemen anlayabilirsiniz.

19 Ağustos 1990 tarihinde yayınlanan ... Dergisinde ... Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olarak “Ben şahsen statükonun muhafazasına taraftarım. Zira zaman İslamın ve Müslümanların lehine işlemektedir. Müslümanlar var güçleriyle yetenekli, üstün, müessir kadrolar

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

yetiştirmelidir. Gün gelecek hak yerini bulacaktır. Sünni İslamda din ve dünya ayrımı olmadığına göre mevcut modelin muhafazası en akıllı yoldur; şerrin ehvenidir.” demiştir. Kanunun amacını gözden uzak tuttuğumuzda bu zat yasaya “uygun” davranırken, Demokratik Barış Hareketi “kapatılmayı” hak etmiştir. Yorumu Yüce Mahkemeye bırakıyoruz.

Sonuç :

Ülkemizde lâiklik ciddi tehlikeyken, ulusal egemenliğinin yerine Allah'ın egemenliğinin alma çalışmaları açıkça gözler önünde yapılırken, şeriat nameleri meydanlardan gazete sütunlarına, meclis kürsüsüne kadar gelmiş iken, şimdi lâikliğı anıt gibi korumak isteyen bu partinin, salt programında bulunan ve lâikliğin doğal gereği bir düşünce ve dilek açıklama nedeniyle kapatılma davasına konu olması nedeniyle;

Öncelikle, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinde belirlenen ihtârâtın yapılmamış olması nedeni ile dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine,

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırı olması nedeni ile Yasa'nın hükmünün iptaline,

Siyasî Partiler Yasası'nın Anayasa'nın geçici 15. maddesinin himayesinde bulunduğu kabul edilir ise, davamıza Türkiye'nin onayladığı Uluslararası Sözleşme Hükümleri çerçevesinde inceleme yapılmasını,

Esas itibari ile de Cumhuriyet Başsavcılığı'nın isnat ettiği fiilin Demokratik Barış Hareketi'nin programında yasada belirlenen saik dikkate alındığında suçun işlenmediği ve doğmadığının belirlenmesi ile davanın reddine karar verilmesini,

Esas hakkındaki savunma, belge ve verilen görüş bildirme hakkımızın saklı tutulmasını saygı ile arz ve talep ederiz” denilmiş ve dava dosyasına konulan kimi belge ve bilgiler sunulmuştur.

III- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 24.12.1996 günlü SP.88. Hz. 1996/307 sayılı esas hakkındaki görüşü şöyledir :

“Demokratik Barış Hareketi Partisi hakkında 24.10.1996 tarihli iddianamemizle açılan dava dolayısıyla davalı parti tarafından ön savunmada ileri sürülen belli başlı konulara karşı, Yüksek Mahkemenizce istenilen esas hakkındaki Cumhuriyet Başsavcılığımızın görüşleri şöyledir:

1. Davanın Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine aykırı olarak açıldığı iddiası;

Anılan Yasa'nın sistematığına göre, 9. maddenin, siyasî partilerin teşkilatlanması başlıklı ikinci kısmının, kuruluş aşamasına ilişkin hükümleri içeren birinci bölümünde yer aldığı ve “Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partilerin kuruluşunu denetlemesi” başlığını taşıdığı görülmektedir. Bu madde hükmü uyarınca, Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuki durumlarının Anayasa'ya, yasa hükümlerine uygunluğunu ve ayrıca verilmesi gereken bilgi ve belgelerin tamam olup olmadığını öncelikle ve ivedilikle inceler. Bunlarda herhangi bir eksikliğin tesbit edilmesi halinde giderilmesini, ayrıca ek bilgi ve belgeye lüzum görürse gönderilmesini ister. Eksikliğin belirli süre içinde giderilmemesi ya da istenen ek bilgi ve belgelerin gönderilmemesi halinde, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

hükümler uygulanır. Bu hükümlerle Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partileri denetleme görevinin içeriği ve sınırları belirlenmiş olmaktadır. Şu halde, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olması ile verilmesi gerekli bilgi ve belgelerde eksiklikler tesbit edilmesi durumları arasında fark gözetilmiş ve her biri ayrı hukuksal sonuçlara bağlanmış olmaktadır. Yani, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi, lüzumu görülen ek bilgi ve belgelerin gönderilmesi yazıyla istenmedikçe, bu nedenle siyasal partilerin kapatılmasına dair hükümlerin uygulanmamasına başka deyişle, yazılı istemin dava açmanın ön koşulu niteliğinde olmasına karşılık; kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olmaları nedeniyle kapatılmaları için dava açılması, 104. madde hükmü dışında, böyle bir ön koşulun varlığına bağlı tutulmamıştır.

Öte yandan; anılan maddedeki, Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilen, kuruluş aşamasında tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi ya da gerekli görülen ek bilgi ve belgelerin gönderilmesi için yazılı istemde bulunma ödevinin, tüzük ve programlarının tamamen veya kısmen Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmındaki yasaklamalara aykırı olması halinde de geçerli olduğu kabul edilecek olursa, bu koşul yerine getirilmedikçe 100. ve 101. maddelerdeki nedenlerle doğrudan kapatma davası açılması olanaksız hale gelecektir ki, böyle bir sonucun Siyasî Partiler Yasası'nın kabul ettiği esaslarla çeliştiğinde kuşku yoktur. Yüksek Mahkemenizin 25.10.1983 gün, E.1983/2 (Parti Kapatma), K.1983/2 sayılı; 8.12.1988 gün, E.1988/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1988/1 sayılı; 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K. 1992/1 sayılı; 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararları da bu yoldadır.

Bu durum karşısında, Cumhuriyet Başsavcılığımızca davalı parti hakkında açılmış olan dava, Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan 89. maddesine dayanmakta olup, 101. maddenin (a) bendi gereğince kapatılması istenmekte olduğundan, davanın Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereğince Cumhuriyet Başsavcılığımızca uyarı yapılmadan açılmış olduğuna ilişkin davalı partinin savunması yerinde değildir.

2- Yargılamanın duruşmalı olarak yapılması isteği;

Anayasa'nın, Anayasa Mahkemesi'nin çalışma ve yargılama usullerini düzenleyen 149. maddesinin son fıkrasında, Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceleyeceği hükmü kabul edilmiştir. Aynı kural, Siyasî Partiler Yasası'nın 98. maddesinin ilk fıkrasında kapatma davasından açıkça söz edilmek suretiyle tekrarlanmış, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 33. maddesinde de Anayasadaki hükme paralel olarak siyasal partilerin kapatılmasına ilişkin davaların Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinde incelenip karara bağlanacağı esası getirilmiştir. Ancak, gerek Siyasî Partiler Yasası'nın, gerekse 2949 sayılı Yasa'nın sözü edilen maddelerinde, Anayasa Mahkemesi'ne, gerek görüldüğü durumlarda sözlü açıklamaları dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırma yetkisi tanınmış bulunmaktadır.

Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrasına son değişiklikle “ve siyasî partilerin temelli veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilinin savunmasını dinler” hükmü eklenmiştir.

Öngörülen usulde, kapatma davalarında Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın uygulanacağı kabul edilmiş, ancak duruşma yapılması öngörülmemiştir. Uygulanacak yöntem yönünden Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın uygulanacağı kabul edilmiş, ancak duruşma

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

yapılması, o yasada yer alan her yargılama kuralının uygulanması anlamında olmayıp, «duruşma» dışında davanın bünyesine uygunluk gösteren kuralların uygulanacağını belirtmek amacıyla. Birer özel yargılama hukuku hükmü niteliğinde olan ve kamu düzenini ilgilendiren bu Anayasal ve yasal düzenleme karşısında, Yüksek Mahkemenize ilgilileri dinleme yetkisini kullanma bakımından tanınmış olan takdir hakkı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ile kapatılması istenen siyasî parti genel başkanı veya vekilini dinleme görevi dışında parti kapatma davalarında duruşma açılması mümkün bulunmadığından, davalı partinin bu yöne ilişkin isteğinin reddi gerekir.

3- Anayasa'nın geçici 15. maddesinin davada uygulanmaması, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin iptali isteği;

Siyasî Partiler Yasası'nın tamamının ya da kimi maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğunun ileri sürülmesine veya bu hususun re'sen nazara alınmasına Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası hükmü olanak vermediğinden, ön savunmada, öncelikle bu hükmün davada uygulanmaması istenmektedir. Sözü edilen hükümde, maddenin birinci fıkrasında belirtilen 12.9.1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı'nı oluşturuncaya kadar geçecek süreye gönderme yapılarak, bu dönem içinde çıkarılan yasaların, yasa hükmünde kararnamelerin ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Yasa uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceği belirtilmiş ve böylece yetkili organca kaldırılıncaya veya değiştirilinceye kadar Anayasa'ya uygunluk denetimi yoluyla bu hükümlerin tartışılmasının önlenmesi biçiminde bir siyasal tercih ortaya konmuştur.

Yüksek Mahkemenizin 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1992/1 sayılı, 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararlarında belirtildiği gibi; yasaların yorumlanması ve uygulanmasında bir yasa kuralının ihmalinin söz konusu olabilmesi için aynı konuyu düzenleyen ve birbiriyle çelişen bir Anayasa ve yasa kuralının bulunması gerekir. Geçici 15. madde, Anayasa'nın bütünlüğü içinde bir çelişkinin değil, bir ayrık durumun ifadesidir.

22.4.1983 günlü Siyasî Partiler Yasası, 12.9.1980 ile 6.11.1983 tarihinde yapılmış olan genel seçimden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın oluşması arasındaki dönemde kabul edilmiş olduğundan, geçici 15. maddenin son fıkrası hükmü kapsamında bulunmaktadır. Böyle olunca, Anayasal koruma altına alınmış olan söz konusu Yasa'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez. Ancak, hiç kuşku yok ki söz konusu kural, Anayasa'nın temel ilkeleri ve bu ilkelerin dayanağını oluşturan hukukun ana kurallarıyla uyum gösterecek biçimde yorumlanmalıdır.

Öte yandan; yine Yüksek Mahkemenizin yukarıda işaret olunan kararlarında ifade edildiği üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın getirdiği yasaklar Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde yer alan kapatma nedenlerinin somutlaştırılması olarak düşünülmelidir. Çünkü Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, «siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetleme ve kapatılmaları... yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.» denilmektedir. Siyasî Partiler Yasası'ndaki yasaklamaları kabul etmekle Yasakoyucu da Anayasa'nın öngördüğü düzenlemeyi gerçekleştirmiştir.

Belirtilen nedenlerle, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin iptali isteği yerinde bulunmamaktadır.

1. Genel Açıklamalar :

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Anayasa kuralları incelendiğinde Anayasakoyucunun siyasî partilere ilişkin bu konuya özel bir önem ve değer vermiş olduğunu görmekteyiz.

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrası hükmü siyasî partileri demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleri saydıktan sonra üçüncü fıkrasında siyasî partilerin önceden izin almadan kurulabileceği Anayasa ve yasa hükümleri içerisinde çalışmalarını sürdürebilecekleri vurgulanmıştır.

Yüce Mahkemenizin 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararında değinildiği gibi;

“Siyasal partilerin kuruluş ve çalışmalarının özgürlük içinde olması temel ilkedir. Siyasal partiler, belli siyasî düşünceler çerçevesinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamuoyunun oluşumunda önemli etkinliği olan siyasî partiler yurttaşların istem ve özlemlerinin gerçekleşmesine çalışan ve siyasal katılmaları somutlaştıran hukuksal yapılardır.

Demokrasinin simgesi sayılan, olmazsa olmaz koşulu olarak nitelenen özgürlük ve hukuksallığın ulusal araçları durumunda bulunan siyasî partilerin, devlet yönetimindeki etkinlikleri ve ulusal istencin gerçekleşmesindeki rolleri nedeniyle, Anayasakoyucu, onları öteki tüzel kişilerden farklı görerek, kurulmalarından başlayıp çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları özel olarak belirlemekle kalmamış, Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, çalışma, denetleme ve kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen ilkeler çerçevesinde çıkarılacak bir yasayla düzenleneceğini öngörmüştür.

Anayasa'nın anılan buyurucu kuralı uyarınca 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası çıkarılmış; siyasî partilerin kuruluşlarından başlayarak çalışmaları, denetimleri, kapatılmaları konularında, belirli bir sistem içerisinde, çok ayrıntılı kurallar getirmiştir. Getirilen sistemde, Anayasa'da yer alan yasaklara uymayan siyasal partilerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca izleneceği ve gerektiğinde kapatılmaları için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılacağı öngörülmüştür...”

Davalı Siyasî Parti, gerekli bildiri ve belgelerin 1.10.1996 günü İçişleri Bakanlığı'na vermesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesine göre tüzel kişilik kazanmıştır. Kuruluş bildiri ve eklerinin anılan Bakanlıkça Cumhuriyet Başsavcılığı'mıza gönderilmesini takiben Anayasa'nın 69. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddelerinin yüklediği görev çerçevesinde davalı partinin tüzük ve programlarıyla kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmadığı öncelikle incelenmiş ve programında ayrıntılarına aşağıda yer verilecek olan aykırılıklar tesbit edilmiştir.

II- Konuyla ilgili yasal düzenlemelerin tamamı ile davalı partinin programının konusuyla ilgili kısımlarına iddianamenin (II) ve (III)no.lu bölümlerinde yer verilmiş olduğundan, tekrardan kaçınma amacıyla burada yeniden belirtilmemiş ve iddianamenin anılan bölümlerine gönderme yapmakla yetinilmiştir.

III. Kapatma Nedenleri ve Değerlendirme

A) Kapatma Nedenleri

Genel açıklamalar bölümünde de belirtildiği gibi, siyasal partilerin amaçları ve kapatılmalarına ilişkin esaslar Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde belirtilmiştir. 68. maddenin dördüncü fıkrasında, siyasal partilerin tüzük ve programlarının devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, ulus egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamayacağı... sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan parti kurulamayacağı kuralı getirilmiştir. 69. maddenin beşinci fıkrasında ise; siyasî partilerin 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı tüzük ve programının bulunması halinde temelli kapatılacakları, dokuzuncu fıkrasında da, siyasal partilerin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alamayacakları ve bu hükme aykırı hareket eden siyasal partinin temelli kapatılacağı kabul edilmiştir.

Siyasal partilerin uymaları gereken esasların Anayasa'da düzenlenmesi, faaliyetlerinin Anayasa veyasahükümlerine uygunluğunun özel biçimde denetlenmesi, onların olağan derneklerden ayrı tutulmaları ve demokratik hayatın vazgeçilmez öğeleri sayılmalarının sonucudur. Ancak, siyasal partilerin yukarıda değinilen tanımı ve amaçları onların faaliyetlerinde istedikleri gibi davranabileceklerini göstermez. Yüksek Mahkemenizin 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1992/1 sayılı kararında da değinildiği gibi, "... siyasî partilerin baskı ve engellerden uzak kalmasını sağlamaya yönelik kurulma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa ve bu alanı düzenleyen yasalarla sınırlıdır. Bu belirleme aynı zamanda demokratik hukuk devleti olmanın da bir gereğidir...

"... Devletlerin (de) saldırı ve ondan doğacak tehlikelerden kendi varlığını koruması, uluslararası hukuk düzeninde kabul edilmiş temel bir haktır.

"Devletler Hukukunda, genellikle <<devletin varlığını güçlendirerek sürdürmek bağımsızlığına ve geçerli yapısına yönelik tehlikelere karşı önlemler alıp uygulama>> yetkisi biçiminde tanımlanan kendini koruma hakkı, insan hak ve özgürlüklerinden başlayarak demokratik toplum düzenini bozucu, devletin öğelerini yıkıcı eylemleri karşılayacak her türlü çabayı kapsar. ...Dayandığı temelleri korumak amacıyla hukuk içinde aldığı önlemler nedeniyle bir devletin kusurlu bulunup suçlanması düşünülemez..."

Siyasal partilerin kurulmalarına, faaliyetlerine, denetlenmelerine, kapatılmalarına vs. ilişkin esasları düzenleyen Siyasi Partiler Yasası, Anayasa'nın 68 ve 69. maddelerinde öngörülen ilke ve esaslardan hareketle, siyasî partilerle ilgili yasaklar başlıklı dördüncü kısmında, partilerin amaç ve faaliyetlerine uymak zorunda oldukları hususları ayrıntılı olarak düzenlemiş ve bu ilke ve esaslara uymamanın yaptırımını 101. maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde partinin kapatılması olarak belirlemiştir.

Davanın konusuyla sınırlı kalmak üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin incelenmesi.

Siyasi Partiler Yasası'nın 89. maddesiyle, siyasal partilerin, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel yasasında gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi hükmüne aykırı amaç güdemeyecekleri kabul edilmiştir. Madde gerekçesindeki açıklamaya göre, bu hükümlerle sağlanmak istenen, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içindeki yerine dokunulmasının önlenmesidir. Bu hükmün dayanağı, metninde de belirtildiği gibi, Anayasa'nın 136. maddesidir. 136. maddeye göre, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel yasasında gösterilen görevleri yerine getirecektir. Böylece, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içindeki yeri güvence altına alınmış olmaktadır. 136. madde, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, özel yasasıyla belirlenen görevleri yerine getirirken gözetmesi gereken üç genel ilke göstermiştir ki bunlar «lâiklik ilkesi doğrultusunda hareket etmek» , «bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalmak» ve «ulusça dayanışma ve

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

bütünleşmeyi amaç edinmek»tir. Bu suretle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özel görevlerini bu üç ilke doğrultusunda yerine getirmesi sağlanmak istenmiştir.

Anayasa'nın 136. maddesi, 1961 Anayasası'nın 154. maddesinin bazı eklemelerle tekrarı niteliğindedir. Gerek eski 154., gerekse 1982 Anayasası'nın 136. maddesi, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren genel idare içinde yer alan bu kuruluşun durumunu, toplumsal bir kurum olarak dinin ifade ettiği önemi gözönünde tutarak aynen devam ettirme amacına yöneliktir. Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerinde sözü edilen özel yasa 22.6.1965 tarihinde kabul edilen 633 sayılı «Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun»dur. Yasa'nın genel gerekçesinde, hedef aldığı temel ilkeler arasında, Anayasa'nın lâiklik, din ve vicdan özgürlüğü anlayışına uygun olarak genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev ve yetkilerini belirlemenin bulunduğundan söz edilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyetin kuruluşunu takiben Evkaf ve Şer'îye Vekaletinin kaldırılması sonucu 1924 yılında 429 sayılı Yasa'yla kurulmuş, 1935 yılında 2820 sayılı Yasa'yla kuruluşun görev ve yetkileri belirlenmiştir. Ancak, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılama amacıyla çeşitli hükümlerin eklenmesine rağmen, yine de Yasa'nın yetersiz kalması yanında, güvenilir bilgilere sahip ve İslam dininin yüksek nitelikleriyle orantılı din görevlilerinin yetiştirilmesi, diğer yandan din hizmetlerinin bir düzen altına alınması gereği yasakoyucuyu bu konuda yeni bir düzenlemeye gitmeye zorlamıştır. Yüksek Mahkemenizin 21.10.1971 gün, E.1970/53, K. 1971/76 sayılı kararında da belirtildiği üzere, "... Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer almasının... birçok tarihi nedenlerin, gerçeklerin ve ülke koşullarıyla gereksinmelerinin doğurduğu bir sonuç olduğunda kuşku yoktur.

Gerçekten, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması nedenleri, Anayasamızda kabul edilen lâiklik düzen ve esaslarından ve bir Anayasa hükmü olan 154. maddesindeki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kanununda gösterilen görevleri yerine getireceği yolundaki ibareden anlaşılmaktadır. Bunlara göre, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması şu zorunluluk ve nedenlere dayanmaktadır;

“Dinin devletçe denetiminin yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla dini taassubun önlenmesi ve dinin toplum için manevi bir disiplin olmasının sağlanması ve böylece Türk Milletinin çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi, yücelmesi ana ereğinin gerçekleştirilmesi gibi nedenlere dayandığı gibi, aynı zamanda toplumun çoğunluğunun Müslüman bulunduğu ülkemizde dini ihtiyaçların karşılanabilmesi için dini işleri görece kişiler, mabet ve başka maddi ihtiyaçların sağlanması ve bunların bakımı gibi konulara yardım etmek nedenlerine de dayanmaktadır...”

Şu halde, Anayasakoyucunun Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da ve idare örgütü içinde yer almasını öngörürken takip ettiği öncelikli amacın, bize özgü lâiklik anlayışı doğrultusunda, din adamlarının yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla, toplumsal bir kurum olan dinin toplum yaşantısında bağınazlık oluşturarak toplumun huzurunu tehdit etmesi sonucu kamu düzeninin bozulmasının önüne geçmek, ayrıca dinin toplum yaşantısı içinde bir siyasal güç, odak oluşturarak siyasal iktidarı denetlemesini engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde, bireyler veya bireylerin oluşturduğu «cemaat» adı verilen örgütlü topluluklar, dinsel işlerin yürütülmesi, din adamlarının yetiştirilmesi, mabet ve sair ihtiyaçların karşılanması alanlarından olduğu kadar, siyasal etniklik ve egemenlik kurma olanaklarından da uzak tutulmuş olmakta, bireylerindinsel nitelikteki ihtiyaçlarının sağlanması işlerinin, dağımlık ve düzensizlikten uzakta, organize ve disiplinli bir biçimde tek elden yürütülmesi gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

B) Değerlendirme

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Açıklanan Anayasal ve yasal hükümlerin ışığı altında, davalı partinin programının değerlendirilmesinden şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Davalı parti programının inanç sorunları isimli bölümünün (basılı programın 58. ve 59. sayfalarında) ikinci paragrafında, « ... Biz, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir Devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devredilmeli, kurumda, hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir... » biçiminde bir görüş yer almaktadır.

Programda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir devlet kurumu olmaktan çıkarılıp dinin cemaatlere bırakılarak devletin din işlerine karışmayacağına öngörülmesi, onun klasik laiklik anlayışının gereği olarak örgütlenmesi, başka deyişle devletin dinsel fonksiyonlar ifa edememesi anlamında algılanabilirse de, geleneksel olarak Cumhuriyet dönemi Anayasalarımıza yansıyan lâiklik anlayışının birtakım zorunluluklardan kaynaklanan kendine özgü niteliği karşısında, bu ilkeye aykırı biçimde, devletin din işlerinde kamu yararını sağlama amacıyla sahip olduğu düzenleme yetki ve görevinden yoksun kılınması sonucunu doğuracak böyle bir anlayışın, Anayasa'ya uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Anayasa ibadet yerlerinin ve din işleriyle uğraşan kişilerin özerk ve bağımsız olmalarını, devlet denetimi dışında kalmalarını öngören bir din özgürlüğünü lâiklik ilkesine uygun kabul etmemiştir. Parti programında kabul edildiği üzere, devletin din işlerine karışmaması, dinin cemaatlere bırakılması halinde, devletin kamu düzenini sağlama amacıyla ve inzibati düşüncelerle dini işlerin bir kesimine karışmasına olanak veren ve hatta bunu gerekli kılan lâiklik ilkesi çiğnenmiş olacak, Cumhuriyet, onun nitelikleri arasında sayılan ve değiştirilemeyeceği kabul edilen lâiklik niteliğinden soyutlanmış olacaktır. Böyle bir sonucu doğuracak amacın güdülmesi Siyasî Partiler Yasası'nın 78/a maddesiyle yasaklanmış bulunmaktadır. Diğer taraftan; yine bu şekilde Anayasa'da ve Siyasî Partiler Yasası'nda genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın göreceği görevler ortadan kalkacağından kendisinin hukuksal varlığına da ihtiyaç kalmayacak ve adı geçen örgüt genel idare içinden Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı olarak tasfiye edilmiş olacaktır.

IV- Sonuç ve İstem

Yukarıda yasal dayanakları ve gerekçeleriyle açıklandığı üzere, davalı partinin programının söz konusu bölümü Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı nitelikte olduğundan, yerinde görülmeyen savunmaların reddiyle,

Davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim.”

IV- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ESAS HAKKINDAKİ SAVUNMASI

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 31.1.1997 günlü esas hakkındaki savunmasının ilk bölümünde şöyle denilmektedir :

“Usul Yönünden Savunmamız :

Siyasî Partiler Yasası 9. maddesi hükmü uygulanmaksızın ön savunmamızda da belirttiğimiz gibi Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan doğruya dava açılması Yasaya aykırıdır.

Burada yapılması gereken parti programındaki yasaya aykırılığı tesbit edilen hususların ilgili partiye bildirilmesi ve yasalara aykırılıkların yürürlükteki hukuk kurallarına uygun hale getirilmesini sağlamaktır. Çünkü, Anayasamızın 69. maddesi gereğince siyasî partiler,

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Kuruluşlarında ve tüzel kişilik kazanmalarında serbesti geçerlidir. Program ve tüzüklerindeki yasalara aykırılık tesbiti halinde, siyasî partinin kapatılması prosedürü başlatılmadan önce eksiklik ve aykırılığın Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtarı üzerine giderilmesi esastır. Ayrıca, Anayasa da siyasî partilerin kapatılma sebepleri tahdidi olarak sayılmıştır. Anayasa da sayılan bu sebeplere, Siyasî Partiler Yasası yenilerini ekleyemez. Aksi takdirde temel hak ve hürriyetlerden biri olan, siyasî parti kurma özgürlüğü açısından Anayasa tarafından sağlanmış olan güvence anlamını yitirecektir.

Bu anlamda Anayasa'nın 68. maddesi ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi arasında bir uyumsuzluk söz konusudur.

Ön Savunmamıza karşılık olarak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen esas hakkındaki görüşte, Yasada hiç bir şekilde programın 104. madde hükmü dışında şarta bağlılık yazılmadığı, 9. maddenin metninde ve gerekçesinde ısrarla yazılı istemin ön koşul olarak nitelendirildiği halde, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 2. sayfada da kabul edildiği üzere 100 ve 101. maddelerdeki kapatma davasının açılmasının engellendiği zannedilerek, 9. maddede var olan programa karşı düzeltme istemini yok saymışlardır. Bu durumun Yasa'nın özü ile bağdaşması mümkün değildir.

Yüksek Mahkeme Üyesi Sayın Mustafa GÖNÜL azlık oyu olarak aynen şu görüşleri ileri sürmektedir... “Görüldüğü gibi Anayasa kuralına uyum içinde düzenlenen yasa kuralı uygulamanın gerektirdiği açıklamalar yanında, Anayasa'nın öngördüğü “öncelikle ...” koşuluna “ivedilikle ...”yi de eklemiştir. Ayrıca saptanan eksikliklerin tamamlanması için yazılı tebliğle başlayan 30 günlük süre getirilmiştir. Bu yolla ilgili parti, tüzüğünü ya da programını, Anayasa ve yasa kurallarına uygun hale getirebilme hakkından yoksun bırakılmamaktadır.

Yasakoyucu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kurulan bir partinin programını “öncelikle ve ivedilikle...” yapacağı inceleme sonunda “... Anayasa ve kanun hükümlerine ...” uygun olmadığını saptaması durumunda bunu bir “noksanlık” kabul ederek, 30 günlük süre içinde Anayasa ve Yasa'ya uygun hale getirilmesini, böylece “... noksanlıkların giderilmesini...” ilgili partiden yazıyla istemesini kapatma istemi öncesinde “koşul-kural” olarak öngörmüştür. Maddenin 2. tümcesinde yer alan Cumhuriyet Başsavcılığı'nın “tespit ettiği noksanlıkların giderilmesini, ... yazıyla ister.” biçimindeki kural, sadece Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesinde sözü edilen kuruluş evresine ilişkin bir takım basit belge ve bilgileri değil, aynı zamanda partilerin tüzüklerinin, programlarının ve kurucularının hukuksal durumlarını Anayasa ve yasa hükümlerine uygunluğunu da kapsamaktadır. Yasakoyucu, bunlar arasında önem ve öncelik bakımından bir ayrıma gitmemiştir.

Yasa kuralında belirlenen süre içinde Anayasa ve yasa kurallarına uygunluk sağlanmadığı ya da yazılı isteme yanıt verilmediği takdirde, yine anılan 9. maddenin son tümcesi uyarınca “... siyasî partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

...

Bu gerekçenin ağırlık noktasını, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesindeki “uyarı” koşulunun aynı Yasa'nın 100 ve 101. maddelerindeki nedenlerle “kapatma davası açılmasına olanak vermemek” kuşkusunu oluşturmaktadır. Bunun sonucunda da davalı partiye programını, Anayasa ve yasa kurallarına uygun hale getirebilme hakkı ve şansı tanımamaktadır.” Böylece Anayasa'nın 68/2 maddesiyle “demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları ...” olarak nitelendiği Siyasî Partiler, kapatılma durumuna getirilmektedir. Yapıcı yorum yönteminden uzaklaşmaktadır...”

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Bu karşı oy yazısının son kısmında belirtilen “yapıcı yorum yönteminden uzaklaşılması” sonucu Anayasa'nın 68. maddesine aykırı olarak onlarca parti kapatılmış ve demokratik siyasî hayatımıza büyük bir darbe vurulmuştur.

Ön savunmamızda belirttiğimiz Anayasa'ya aykırılık iddiamız ve bu iddianın gündeme gelebilmesi için Anayasa'nın geçici 15. maddesi ile ilgili savunmamız hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı herhangi bir yanıt ve iddiada bulunmamış, sadece ilgili maddeyi tekrarlamıştır. Bu madde, Sayın Yüksek Mahkemenin daha önceki parti kapatma davalarında çeşitli tartışmalara ve karşı görüşlere neden olmuştur. Anayasamız'daki son değişikliklerden sonra, Milli Güvenlik Konseyi döneminde çıkarılan yasaların artık geçici 15. maddenin koruması altında olamayacağı tartışması ortaya çıkmıştır. Zira yapılan değişikliklerden sonra bizzat Anayasa, geçici 15. maddenin koruması dışına bırakılmıştır. Hal böyle olunca 12 Eylül sonrası çıkarılmış bulunan Siyasî Partiler Yasası'nın bu maddenin koruması altında olacağını düşünmek kanaatimizce hukuka uygun değildir.

Esas Yönünden Savunmamız :

Partimiz aleyhine açılan kapatma davasında, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kapatma sebebi olarak ileri sürdüğü parti programındaki cümle dolayısıyla parti programının yorumu yapılırken programımızdaki adı geçen cümle tek başına dikkate alınarak sonuca ulaşmak doğru değildir.

Bilindiği gibi hukukta yorum yapılırken, hüküm; ilk önce ilgili bulunduğu metnin tamamı, daha sonra hukuk düzeni içerisindeki yeri dikkate alınarak gerçekleştirilir. Bu anlamda partimizin programının tamamının ve özellikle programdaki inanç sorunları kısmının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir.

“Nitekim siyasî partilerin kapatılmasına karar verilmesinde belli bir amacın varlığına delalet eden emare ve ifadelerin mevcudiyeti yeterli olmayıp, bu belli amacın partinin genel tutum ve eylemleri ile doğrulanması gerekir.”

Siyasî Partiler Kanunu'nda kapatma nedeni olarak gösterilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare dışına çıkarılmasını önermek, Anayasa'nın koymuş olduğu siyasî partilerin yasaklanmasını genişleten ve şekilsizleştiren bir düzenlemedir. Bir parti tek başına bu nedenle Anayasa'da yasaklanan lâiklik karşıtı görüş ve eylem prensibine aykırı düşmez. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Anayasa'ya aykırılık taşıyan somut bir eylem ve bu eylemin lâiklik ilkesine aykırılık teşkil etmesinin kanıtlanması halinde anlam kazanacaktır. Dolayısıyla lâiklik ilkesine aykırı bir amacı olmayan bir partinin sadece ve sadece Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olmaktan çıkarılmasını savunduğu için kapatılması Anayasa'nın siyasî partilerin kapatılmasını öngördüğü sisteme aykırı olur. Kısacası Anayasa'nın 136. maddesinin hükmünün amacının ne olduğu araştırılacak olursa, amacın Anayasa'nın 2. maddesindeki Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan (lâiklik) prensibinin korunması olduğu anlaşılır. Partimiz programında inanç sorunları başlığı altında ilk belirtilen husus partinin “devletin ve dinin birbirinden ayrılması demek olan laikliği savunur” hükmüdür.

Partimizin laiklik ilkesini benimsediği ve savunduğu tartışmasızdır. Bu ilkenin ülkemizdeki uygulanmasındaki bir aksaklığın, yanlışlığın düzeltilmesini ve görüş olarak programında öngörmüştür. Programımızda “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız” denilmesi lâiklik ilkesinin devlet ve din ilişkilerinin birbirinden ayrılmasının bir gereği olarak bir amacın değil, bir görüşün belirtilmesidir. Nitekim, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın dava dilekçesinin 3. paragrafının sonunda da bu hususun öngörülmüş olduğunu görüyoruz. Yukarıda adı geçen cümlede bir amaç değil, bir görüş söz konusu olduğuna göre Partimizin programındaki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

olarak yer almasının uygun bulunmadığı yönündeki görüş ve bunun programımızda açıklanması Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesindeki “amaç güdemezler” hükmüne aykırı olarak yorumlamamak gerekir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşu başlangıçta Türkiye'de lâiklik prensibinin yerleşmesi açısından olumlu yorumlansa bile daha ilk kurulduğu andan itibaren gerek doktrinde yazarlar tarafından, gerekse politikacılar tarafından sürekli eleştirilmiştir ve eleştirilmeye devam edilmektedir... Hatta, Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesinin ülkemizde tam manasıyla gerçekleşmesi ve yerleşmesinin önünde bir engel olarak görülmeye başlanmıştır. Devletin Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla Türkiye'de din hizmetlerini bir kamu hizmeti olarak toplumun tamamını, tüm inanç gruplarını içine alacak şekilde gerçekleştiremediği herkes tarafından kabul edilmektedir. Örnek vermek gerekirse:

Diyanet İşleri Başkanlığı 1982 T.C. Anayasası'nın 136. maddesinde, “Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemede kurumun “lâiklik ilkesi doğrultusunda” çalışacağı belirtilmesi, anayasakoyucunun devletin dine yaklaşımının salt bir kamu hizmeti olması yolunda gösterdiği bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Ancak bu lâiklik kavramı, 1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da görevlerinin belirlendiği 1. maddesiyle ihlâl edilmektedir; zira bu maddede düzenlenmiş “ahlâk esaslarıyla ilgili işleri yürütmek” görevinin idarenin işlevi içinde ne bir kamu hizmeti ne de kolluk görevi olarak hukuken yeri yoktur. İdare içindeki bir kurumun teknik bir hizmet vermek amacının ötesinde, bu şekilde bir işlevle donatılması kanımca devleti yurttaşları yönetebilmek için yönlendirici bir ideolojik aygıt olarak gören anlayışın tipik ifadesidir. Çağdaş demokratik bir topluma uygun olabilecek bir devlet modelinde ideolojik propagandanın yeri tartışmalıdır; kanımca da olmamalı, İdare'nin işlevi kamu hizmeti sunmak ve güvenlik, dirlik, esenlik, genel sağlıkla sınırlı kalmak üzere kolluk görevini yerine getirmekle sınırlı kalmalıdır. Oysa genel idare içinde yer almakta olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlerinin yukarıda kısaca belirtildiği üzere, bu çerçevenin ötesine taşacak şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir.

Bugün Diyanet İşleri reisliğinin devlet teşkilatı içinde yer alması ve devletin bu teşkilat marifetiyle dini bir takım faaliyetler ifa etmesi lâiklik esasıyla telif edilemez. Filhakika Müslümanların ekseriyeti teşkil ettiği ve bu itibarla bunların ihtiyaçlarına cevap vermekte devlet için bir vazife, bir amme hizmeti mahiyeti aldığı ileri sürülebilir. Ancak bu ekseriyet, ekaliyetler gibi bu ihtiyaçlarına kendi teşkilat ve vasıtalarıyla cevap verebilir. Devlet belki de bu teşkilata diğerleriyle beraber ve umumi menfaatlere hadim cemiyetlere yaptığı tarzda bazı yardımlar yapabilir. Fakat laik bir devlette idarenin din sahasında müspet faaliyetler icra etmesine sebep ve lüzum yoktur. Diyanet İşleri reisliğinin idare teşkilatının içindeki yeri ve rolü hukukî esaslardan ziyade siyasî mülahazalarla izah edilmek ve muvakkat ve geçici tedbir saymak daha doğru olur. Aynı suretle tekkelerin kapatılması ve bunların amme nizamını, maddî nizamı ihlâl etmeyecek bir şekilde ayinlerine müsaade edilmemesi de gene siyasî esaslara müstenit ve geçici bir tedbir sayılmak lazım gelir. Bu ancak inkılabın icap ettirdiği ve muayyen bir zaman ve mekana mahsus fevkalade bir zabita tedbiri mahiyetindedir.

Bugün Türkiye'deki içtimai şartlar tamamıyla olgunlaşınca, hukuki esaslardan ziyade siyasî mülahazalarla ve içtimai zaruretlerle kabul edilmiş yarı lâik Devlet sistemimizden tam lâik devlet sistemine yani din işlerinin, devletten ayrılığı rejimine gitmenin en makul ve en mantıklı yol olacağı kanaatindedir. Öğretide bazılarına göre günümüz koşulları devletin diyanet işlerinden

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

tümüyle sıyrılarak dinsel gereksinmelerinin sivil toplum içindeki yapılanmalarca karşılanmasına bırakmasını gerektirmektedir.

Yukarıdaki görüşlerde açıklandığı gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkezi teşkilat içerisinde yer alması toplumumuz içerisinde bir hoşnutsuzluğa sebebiyet vermektedir. Bu durumun hukuk kurallarına riayet ederek demokrasinin çizdiği sınırlar içinde düşünce ve kanaat ve bunun açıklanması hürriyetinden de yararlanarak, kamuoyunun gündemine getirmek siyasî partilerin asli fonksiyonlarındanır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 3. maddesinde de belirtildiği gibi belirli bir ülkede belirli bir siyasî program üzerinde anlaşmış kimselerin halkın desteğini kazanıp seçimler yoluyla devlet yönetimini ve yerel yönetimleri ele geçirerek iktidar olmak veya muhalefette bu yönetimleri denetlemek veya etkilemek suretiyle Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak program ve tüzüklerindeki öngörülen amaçları gerçekleştirmek için kurdukları sürekli bir örgüttür. Bu tanımda siyasî partinin uyması gereken normun Anayasa olduğu açıktır. Ayrıca bu husus Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğünü öngören Anayasa'nın 11. maddesi hükmünün de bir gereğidir. Adı geçen maddede kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı hükmü de yer almaktadır. Dolayısıyla siyasî partinin faaliyet alanını sınırlandıracak temel norm Anayasa'dır. Anayasamız'ın 90. maddesi gereğince Türkiye'nin taraf olduğu Milletlerarası Anlaşmalar kanun hükmündedir ve bunlar aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne, Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla gidilemez. Bu hüküm ve Anayasa'nın başlangıç kısmında Türkiye Cumhuriyeti'nin, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli üyesi olduğu da belirtilmiştir. Netice itibariyle siyasî partilerin uyması gereken prensipler Anayasa'yla birlikte uluslararası hukukun bu alanda getirmiş olduğu kıstaslardır.

Ancak siyasî partiler münferiden hiçbir uluslararası belgede düzenleme konusu olmamıştır. Bundan çıkan netice siyasî partilerin uyması gereken prensiplerin bütün temel hak ve hürriyetlere ilişkin genel hükümlerin olmasıdır. Öyleyse siyasî partiler sadece demokratik bir ülkede demokratik düzeni yıkacak nitelikte, faaliyetlerde bulunamayacaklardır. Uluslararası hukuk ve iç hukuk açısından demokratik düzen sadece ilgili ülkenin mevzuatı nazarı dikkate alınarak tespit edilemez. Yani demokratik düzen uluslararası hukukta demokratik kabul edilen ülkelerdeki demokrasiye ilişkin ortak prensipler gereğince belirlenir. Hatta bu hususta ilgili devlet kendi anayasal düzenini ve bu düzendeki hükümleri ileri sürerek milletlerarası yükümlülüklerden kurtulamaz ve kendi sistemini demokratik olarak adlandırdığı anda kabul edilmiş olan demokrasiye ilişkin temel prensiplerden farklı hükümler kabul edemez. Bu husus Türkiye Cumhuriyeti'nin 22 Ocak 1987 tarih ve 87/11439 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca Avrupa Konseyi Komisyonu'na kişisel başvuruyu kabul beyanındaki çekincesinde belirtilen “Bu beyanla komisyona tanınan yetki bakımından sözleşmenin 8., 9., 10. ve 11. maddelerinin 2. fıkralarında yer alan “demokratik bir toplum” kavramı, Türk Anayasası'nda yer alan ilkelere ve özellikle Anayasa'nın Dibacesi ve 13. maddesine uygun olduğu şekilde anlaşılmalıdır” hükmünü komisyon 5299/89, 15300/89 ve 15318/89 sayılı kararıyla kabul etmemiştir. Çünkü demokratik bir toplum düzeni ilgili ülkenin mevzuatına göre değil sözleşmede belirtilen hükümler çerçevesinde tespit ve tayin edilir. Daha sonraki Türkiye'nin komisyona bireysel başvuruyu kabul beyanlarını uzatan beyanlarda, bu çekince Türkiye tarafından kaldırılmıştır. Bu durum bize göstermektedir ki Türk hukukuna demokratik toplumdan ne anlaşılması gerektiği sorusuna cevap aranırken Anayasal ve yasal mevzuatımızla birlikte Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların hükümlerini de gözönünde tutmak gerekecektir ve Türkiye uluslararası hukuk açısından girmiş olduğu yükümlülüklerle riayet etmek zorundadır. Uluslararası hukuk da bir siyasî partinin demokrasiyi kabul edip ancak bunun uygulanması sırasındaki ikincil bir nokta hususunda farklı bir görüş beyan etmesi bu partinin yasaklanmasını hiçbir suretle gerektirmemektedir. Atatürk'ün belirtmiş olduğu “muasır medeniyet” seviyesini hedef almış

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Anayasası'na ve uluslararası hukuka aykırı bir hükme dayanılarak partimizin programında açıkladığımız görüşten dolayı partimizin kapatılması Türk demokrasisi açısından hukuken kabul edilemez bir duruma sebebiyet verecektir. Ayrıca istenilmeyen bu halin gerçekleşmesi halinde uluslararası camiada, Türkiye'de demokrasinin varlığı hususundaki olumsuz düşüncelere bir yenisini ekleyecektir.

Bir siyasî partiyi bu anlamdaki bir fonksiyonunu ifa etmesinden dolayı kapatmak siyasî partilerin kapatılması olayının arkasındaki gerekçe ile bağdaşmaz. Zira siyasî partilerin kapatılmasının kabulündeki görüş demokrasinin prensiplerinden olan “hürriyeti yok etme hürriyetinin” olmamasıdır. Çünkü doktrinde de söylendiği gibi hürriyeti sadece onu yok etmek için kullanmak isteyenler onun üzerinde bir hak iddia edemezler. Her rejim gibi demokratik rejimde varlığına yöneltilecek tehlikeler karşısındakendini koruma hakkına sahiptir.

Demokratik sistemin unsurlarından biri de siyasal sistemin “lâik” olmasıdır. Ancak lâikliğin mutlak anlamda kurumsallaşmasının yegane yolu Diyanet İşleri Başkanlığı şeklinde örgütlenme değildir. Belirtilen bu hususun Siyasî Partiler Kanunu madde 89 ve bunun Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülmesini engelleyen Anayasa'nın geçici 15. maddesinin demokratik liberal bir hukuk anlayışı içinde yorumlanması gerekir. Bu yorum gereği bir siyasî partinin Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırılık nedeni ile kapatılmasını haklı kılacak neden, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içerisinden çıkarılmasının istenmesi “anti lâik saik ve amaçlarla” olması haliyle sınırlıdır. Bir başka deyişle Siyasî Partiler Kanunu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare dışına çıkarılmasının bir siyasî parti tarafından önerilmesi halinde kapatılacağı esasını içeren 89. maddesinin lâiklik ilkesine aykırı bir amacı olmayan bir parti için, sırf Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kamu kurumu olmaktan çıkarmayı savunduğu için uygulanması, Anayasa'nın ruhuna ve felsefesine aykırıdır.

Bu arada açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus Anayasa Mahkemesi'nin lâikliğin nasıl yorumladığıdır. Yüksek Yargı organının içtihatlarına göre laiklik;

a- Dinin devlet işlerinde egemen ve etkili olmaması esasının belirlenmesi,

2. Dinin bireyin manevi hayatına ilişkin olan dini inanç bölümünde aralarında ayırım gözetilmeksizin sınırsız bir hürriyet tanımak sureti ile dinin anayasal güvence altına alınması,

c- Dinin bireyin manevi hayatını aşarak toplumsal hayatı etkileyen eylem ve davranışlara ilişkin bölümlerinde kamu düzenini, güvenini ve çıkarlarını korumak amacıyla kabul edilmesi ve dinin kötüye kullanılmasının ve sömürülmesinin yasaklanması,

d- Devlete kamu düzeninin ve haklarının koruyucusu sıfatıyla dini hak ve hürriyetler üzerinde denetim yetkisi tanınmasıdır.

Bu esaslara göre partimizin dava konusu programındaki cümle, partinin bu konudaki ve ön savunmamızdaki belirttiği görüşleri ile birlikte değerlendirildiği zaman Anayasamız'ca benimsenmiş olan lâiklik prensibine aykırı olmadığı görülür. Partimizin programından anlaşıldığı gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olma niteliğinden çıkarılması yolu ile Anayasamız'da belirtilen lâiklik ilkesi daha iyi işletilecektir. Ve bu alandaki kamu külfetleri karşısındaki eşitlik ilkesi ile kamu hizmetlerinden eşitlik ilkesine göre yararlanma arasındaki oransızlık giderilecektir. O halde partimiz açısından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu niteliğinden çıkarılması Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi ile korunmak istenen amaca aykırılık oluşturmamakta; bilakis lâiklik ilkesini, daha belirgin bir şekilde korumaya ve kuvvetlendirmeye yönelik bir amaç taşımaktadır.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

Konu ile ilgili bir diğer husus da Anayasa'nın 136. maddesinin Anayasa'nın 4. maddesinde sayılan değiştirilemeyecek olan hükümlerden biri olmadığıdır. Anayasa'nın 136. maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lâiklik ilkesi doğrultusunda görevlerini yerine getireceğinin belirtilmiş olması, bu kurumun bu günkü hukukî statüsü ile lâiklik prensibinin olmazsa olmaz şeklinde yorumlanamayacağıdır. Dolayısıyla Diyanet İşleri Bakanlığı'nın bu günkü konumunun değiştirilerek bir genel idare kurumu olmaktan çıkarılması da Anayasa'nın değiştirilemeyecek hükümlerinden olan laiklik ilkesinin değiştirilmesi anlamına gelmez. Zira yukarıda doktrindeki görüşlerde belirtildiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içerisinde yer alması bizatihi lâiklik ilkesine aykırı bulunarak eleştirilmiştir. Üstelik ülkemizdeki lâiklik prensibine örnek teşkil eden batı ülkelerindeki lâiklik prensibinin uygulanmasında din hizmetleri kamu hizmeti olarak düzenlenmemiş ve dinsel kuruluşlara bırakılmıştır. Öte yandan Anayasa'nın 4. maddesinde değiştirilmeyeceği belirtilmiş olan Anayasa hükümleri dışındaki pek çok Anayasa hükmü de Anayasa'nın 4. maddesinde sayılan Anayasa ilke ve hükümleri ile sıkı sıkıya ilişkili olup, bu sıkı ilişkiye bakılarak Anayasa'nın değiştirilemeyecek olan hükümlerinin kapsamını genişletmek mümkün değildir. Özetle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkezi teşkilat içinde bulunmasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi değiştirilemeyecek hükümlerden değildir. Bir siyasal partiye iktidara geldiğinde eğer Anayasa'yı değiştirebilme sayısına ulaşmış ise, Anayasa'nın 4. maddesi hükmü dışındaki hükümlerini ve bu arada 136. maddeyi değiştirebilme imkanını Anayasa'nın 175. maddesi ile tanıyıp bu imkanı kullanmayı tüzüğünde belirtmeyi siyasî partinin kapatılması sebebi olarak öngörmek ve yorumlamak bir çelişki olur.” denilmiştir.

Esas hakkındaki savunmanın bundan sonraki bölümünde kimi bilim adamlarının görüşlerine de yer verilerek özetle, ön savunmada ileri sürülen hususlar yinelenmiş, ayrıca Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Demokratik ve Lâik cumhuriyeti savunduğu, bu anlamda sahiplendiği tek mirasın Mustafa Kemal Atatürk'ün ve arkadaşlarının kurduğu düşünce temeli olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin devri miras olarak aldığı Osmanlı İmparatorluğu'nun şeriatla yönetilen ehl-i sünnet ve'l cemaat bir toplum olduğu, İmparatorluğun gerilemesi ve çökmesinin temelinde çok milliliğe ve çok dinliliğe “mezhep, inanç grupları vs.” karşı eşit davranılmamasının yattığı Mustafa Kemal'e ve Kuva-yi Milliye'ye karşı olan şeriatçı dernek ve oluşumların faaliyetlerine gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse sonradan devam ettikleri, Cumhuriyet ve lâikliğin bu düşünce ve karşı çıkışlarla inşa olunduğu, Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ve başarıya ulaştıran kadroların Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik harcını oluşturan lâiklik ilkesini, çağın bir gereği ve zorunluluğu olarak kabul ettikleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş şartları içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın “dinsel gericiliğin” denetim altına alınması, “dinin siyasallaşmasının” önlenmesi ve toplumun tüm kesimlerinin inanç ve ibadet hürriyetlerinin bir teminatı olarak kurulduğu, ancak bir süre sonra, amaçlanan konumunun dışına çıkarak günümüzdeki yapısına kavuştuğu, devasa bir kuruluş haline gelen Başkanlığın günümüzde tüm kadroları, kurumları ve yayımları ile, toplumu yönlendirmeyi amaçladığı, açıkça bilime ve çağdaş uygarlığa karşı faaliyet yürüttüğü, Türkiye'de var olan farklı inanç gruplarına hizmet vermediği tartışmasız olan kurumun sadece sünni İslâm mezhebinin propagandasını ve örgütlenmesini yaptığı bu tutumuyla da Anayasa'nın eşitlik prensibine aykırı davrandığı, Kurum'un ülkemiz nüfusunun yaklaşık üçte birini teşkil eden alevî inanca mensup olanlarla, farklı inanca sahip diğer yurttaşlarımıza hiçbir biçimde hizmet vermediğinin açık olduğu, bu kurumun yeniden örgütlenmesi gerektiğini, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın iptal edilmesi olası Yasa'nın yerine çıkarılabilecek yeni bir Yasa'ya karşı tedbirini aldığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nı kurduğu il ve ilçelerdeki şube yönetim kurulu başkanlıklarını o il ve ilçelerin müftülerinin yaptığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi çalıştığı, kimi bilim adamlarının bu vakfı ve genelde bu tür vakıfların kurulmasını eleştirdikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerinin lâiklik ilkesine uymadığı, bu durumda başkanlığın din işleriyle uğraşan kamu kurumu olduğunu söylemenin olanaklı olmadığı ileri sürüldükten sonra şu görüşlere yer verilmiştir:

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 18. maddesi herkesin din ve vicdan özgürlüğüne hakkı olduğu, bu hakkın din ve inanç değiştirme özgürlüğü, dinini ya da inancını tek başına ya da topluca, açık veya özel olarak öğretme, öğrenme, uygulama, ibadet ve törenlerle açığa vurmaya düzenlemektedir.

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 9. maddesi de düşünce, vicdan ve özgürlüğünü düzenlemektedir. Anayasamız da bu uluslararası metinlere paralel olarak düzenleme yapmıştır. Metinlerdeki bu hakkın belirlenen unsurlarının sınırı din veya inancını açığa vurma özgürlüğü açısından getirilmiştir. Bu sınır kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, genel ahlakın ve başkalarının haklarının korunmasıdır.

Yukarıdaki temel hakkın güvencesi lâiklikdir. Devletin temel ilkesi olan "laiklik" devlet ve din işlerinin ayrılığı, dinsel ve siyasal iktidarların karşılıklı bağımsızlığıdır. Bu tanım yönünden devlet dine inanmak ya da inanmamak konusunu tamamen kişisel sorun olarak görmek zorundadır. Lâik devlette iki temel unsur bulunur.

Devletin temel yapısı belirli bir dinin inanç sistemine ve görüşlerine göre biçimlendirilmemelidir. Buna göre devletin dini tanımaması, mali destekte bulunmaması gerekir.

Dinsel görüşler açısından ayırım yapılmamalı ve kişisel inanç sistemleri devletin güvencesi altında bulundurulmalıdır. Bu ilkeye göre ise devletin yurttaşlarının inanç hürriyetini koruma altına alması ve her türlü saldırıya karşı korumasını içerir.

Bu ilkelerin hayata geçirilmesi doğrultusunda hukuksal varlığını kazanmış bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı bu görevleri yerine Cumhuriyet ve lâiklik karşıtı bir örgütlülüğe ulaşmıştır.

Biz Demokratik Barış Hareketi olarak devletin bu kurumunun yeniden tartışılması, konumunun belirlenmesini önermekteyiz. Programımızda hem düşünsel alanda hem de demokratik lâik Cumhuriyeti savunan kamuoyunda Mustafa Kemal Atatürk'ün o günkü düşüncelerinin aksine lâiklik karşıtı bir örgüt haline gelen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tartışılması niteliğindedir.

Sonuç :

Demokratik Barış Hareketi kurulduğundan bu güne dek lâikliğin en büyük savunucularından biri olmuştur. Programına koyduğu "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olmaktan çıkarılması dileği" Bu dilek, gün be gün karanlığa gömülen şer'i güçlerin palazlandığı Türkiye'mizin, aydınlığa çıkması için atılan bir adımdır. Bizim kaygımız kişisel yasaklarımız değil, ülkenin yasaklar ülkesi olmasıdır.

İnanıyoruz ki şu an yargılanan sadece ve sadece Demokratik Barış Hareketi değildir.

Yargılanan Türkiye'nin 6366 Sayılı Yasa ile onayladığı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme'de yer alan düşünce, vicdan ve din özgürlüğüdür,

Yargılanan Helsinki Nihai Senedi'nde yer alan insan hakları ve temel özgürlüklerdir,

Yargılanan Paris Şartı'nda yer alan anlatım özgürlüğü, toplumun her kesimine karşı hoşgörü ve herkes için fırsat eşitliğidir.

Ve nihayet yargılanan yarınımız ve demokrasi anlayışımızdır.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Bizler tüm bu hak ve özgürlüklerin sağlanması, lâik, demokratik Türkiye için çalıştık, çalışacağız. Bizler bu ülkede kötü yasaların yanında iyi hakimlerin olduğuna inanıyoruz.

“Anayasa Mahkemesi körükörüne kuralları uygulamaz. Anayasayı yorumlamaya yetkili tek organ olarak, ilerici ve yapıcı yorumlarla onu güncel kılar. Bir anlamda Anayasa'yı yeniden yapar.”

Yüce Mahkeme'nin öncelikle Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesindeki ihtârâtın yapılmamış olması nedeni ile, usul hükümleri yerine getirilmediğinden davayı reddetmesini,

Gerek Uluslararası Sözleşmeler çerçevesinde, gerekse süregelen değişiklikler dikkate alındığında Anayasa'nın geçici 15. maddesinin Siyasî Partiler Kanunu açısından “Anayasa Yargısı denetiminden korunma” sı ortadan kalkmıştır. Bu nedenle Anayasa'ya aykırı hüküm teşkil eden Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinin iptalini,

Demokratik Barış Hareketi'nin programına koyduğu “dileği” “lâiklik ilkesi”ne aykırılık teşkil etmediğinden ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut durumu nedeni ile “kamu kurumu niteliği” hatta kurum olma niteliği olmadığından, Yasa'nın belirttiği işlevleri yerine getirmemesi ve bu işlevleri devretmesi nedeniyle suçun işlenmediği ve doğmadığından bahisle davanın reddini, saygılarımızla arz ve talep ederiz”

V- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCISI'NIN SÖZLÜ AÇIKLAMASI İLE DAVALI PARTİ TEMSİLCİSİNİN SÖZLÜ SAVUNMALARI

Anayasa Mahkemesinin Çalışma ve Yargılama Usulü'nü belirleyen Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrası uyarınca, 25.2.1997 gününde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın sözlü açıklamasından sonra, davalı siyasî parti temsilcisinin sözlü savunması dinlenilmiştir.

A- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın Sözlü Açıklaması

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı sözlü açıklamasında, dava ile ilgili esas hakkındaki görüşlerini ayrıntılı olarak sunduklarını belirterek, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin programında diyanet işlerine ilişkin olarak yer alan bölümün Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüş ve Parti'nin kapatılmasını istemiştir.

B- Davalı Parti Temsilcisinin Sözlü Savunması

Demokratik Barış Hareketi Partisi Genel Başkanı, sözlü savunmasında özetle, önceki savunmalarını yinelemeyeceğini, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kırk-elli yıl çok güzel çalıştığını, sonra bugünkü duruma düştüğünü, kendilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet dışında yer almasından yana olduklarını, bunun bir eylem değil, düşünce olduğunu, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde “bir amaç güdemezler” denildiğini, amacın ayrı, görüşün ayrı olduğunu, “yanayız” demenin parti kapatma nedeni olmaması gerektiğini, uluslararası sözleşmelerin düşünce açıklanmasından dolayı bir partinin kapatılmasına olur vermediğini ileri sürmüştür.

Parti Genel Başkanı Sözlü Savunmasından sonra, kimi belge ve bilgileri ek olarak vermiştir.

VI- DEĞERLENDİRME

A- Ön Sorunlar Yönünden

1- Davanın Siyasî Partiler Yasası'nın 9. Maddesine Aykırı Olarak Açılıp Açılmadığı Sorunu

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

Parti, savunmalarında davanın Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesine aykırı olarak açıldığını ileri sürmüştür.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise esas hakkındaki görüşünde, özetle, 89. maddenin Siyasî Partiler Yasası'nın Dördüncü Kısımında yer aldığını ve Dördüncü Kısımındaki yasaklara aykırı davranılması durumunda ihtaraya gerek olmadan doğrudan kapatma davası açılabilceğini bildirmiştir.

Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, partilerin, tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa'ya ve yasa hükümlerine uygunluğunu ve ayrıca, verilmesi gerekli bilgi ve belgelerin tamam olup olmadığını kuruluşlarından sonra öncelikle ve ivedilikle incelemek durumundadır. Cumhuriyet Başsavcılığı, aynı maddeye dayanarak saptadığı noksanlıkların giderilmesini, gerekli göreceği ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini yazı ile isteyebilecektir. Bu isteğe uyulmamasının yaptırımını da, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasıdır. Böylece, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partileri denetleme görevinin içeriği ve sınırı belirlenmiş olmaktadır. Siyasi Partiler Yasası'nda, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarıyla, her türlü eylemlerinin doğrudan kapatma nedenleri yönünden Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olması ya da bunlarda noksanlıklar saptanması durumları birbirinden ayrılmış ve değişik hukuksal sonuçlara bağlanmıştır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, davalı Parti programındaki Diyanet İşleri Başkanlığı'yla ilgili bölümün, Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerine aykırılığı savıyla kapatılmasını istemektedir.

89. madde, Siyasî Partiler Yasası'nın Dördüncü Kısımında yer almaktadır. Bu nedenle, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinde Cumhuriyet Başsavcılığı'na noksanlıkların giderilmesi ile ilgili olarak tanınan yetkiyi, yukarıda belirtilen aykırılıkları da kapsayacak bir duruma getirmek ve bu hususu bir dava koşulu olarak kabul etmek, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetlerinin Yasa'nın Dördüncü Kısımındaki "Siyasi Partilerle ilgili Yasaklar"a aykırı olmaları durumunda, bu koşul yerine getirilmeden, doğrudan 100. ve 101. maddelerdeki nedenlerle kapatma davası açılmasına olanak vermemek anlamına gelir. Yasa'nın Dördüncü Kısımındaki yasaklara aykırılık gerekçesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca uyarı yapılmadan açılmış bulunan davada, davalı Parti'nin itirazı yerinde görülmemiştir.

2- Siyasî Partiler Yasası'nın 89. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Davalı Parti savunmalarında, Siyasî Partiler Yasası'nın yürürlüğe girdiği tarihten bu güne kadar birçok kez değişikliğe uğradığını, Millî Güvenlik Konseyi döneminde çıkartılmış yasa olma niteliğini yitirdiğini, ayrıca Anayasa'nın kimi maddelerinde de değişiklik yapıldığını, Anayasa'da ve yasada yapılan bu değişiklikler gözönünde bulundurulduğunda, Yasa'nın 89. maddesinin Anayasa'nın Geçici 15. maddenin koruması altında olduğunun kabul edilemeyeceğini ve Anayasa'ya aykırılığının incelenebileceğini ileri sürmüştür.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığını tartışmak Anayasa'nın geçici 15. maddesinin açıklığı karşısında olanaksızdır. Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası ile birinci fıkrası arasında, belirli bir dönemde çıkarılan yasaların Anayasa'ya aykırılıklarının iddia edilememesi yönünden bir zaman ayırımı yapılmamış, üçüncü fıkrada yer alan "bu dönem" sözcükleri birinci fıkrada açıklanmıştır. Böylece, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar için Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayacağı öngörülmüştür. Geçici maddeler, uygulama süreleriyle değil, geçici olarak düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ve verdikleri anlam ile değerlendirilmelidir. Geçici maddeler, değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını ve uygulamanın geniş bir zaman dilimine yayılmasını sağlar. Geçici maddelerin diğerlerinden farkı budur. Hukuksal değer bakımından ise, geçici maddelerle diğerleri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Geçici madde yasama organı tarafından yürürlükten kaldırılıncaya kadar uygulanması zorunlu bir kuraldır. Kenar başlığının “geçici madde” olması da bu sonucu etkilemez. Tersine görüşler yerinde olsaydı, Anayasa'nın 177. maddesinde bu konuda bir açıklık olur ya da Anayasa'ya hiç konulmazdı. Anayasa'da düzenlenen bir konunun Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmaması düşünülemez. Bu nedenle, Anayasa'nın geçici 15. maddesi, 22 Eylül Harekâtı ve yönetimi süresince değil, madde yürürlükte kaldığı sürece 12 Eylül 1980'den ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık divanı oluşturuluncaya (6 Aralık 1983) kadar yapılan düzenlemelere karşı Anayasa yargısı yolunu kapattığından, bu dönem içinde çıkarılan 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamaz.

Güven DİNÇER, Lütfi F. TUNCEL ve Fulya KANTARCIOĞLU bu görüşlere katılmamışlardır.

3- Uluslararası Sözleşmeler Karşısında Siyasî Partiler Yasası'nın Kimi Kurallarının İhmali Sorunu

Davalı parti, savunmalarında, uluslararası sözleşmelerin düşünce açıklanmasından dolayı bir partinin kapatılmasına olur vermediğini, bu nedenle, Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları yerine iç hukukumuzda göre yasa hükmünde olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması gerektiğini bildirmiştir.

Anayasa'nın 90. maddesinde “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir” denilmektedir. Buna göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kuralları da yasa hükmündedir. Ancak, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası davada Sözleşme'ye nazaran özel yasa niteliğinde olduğundan uygulanma önceliğine sahiptir. Kaldı ki, Sözleşme siyasî parti kapatma davalarında uygulanacak somut kuralları da içermemektedir.

Bu nedenlerle, davada Siyasî Partiler Yasası hükümlerinin ihmal edilerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili kurallarının doğrudan uygulanması olanağı bulunmamaktadır.

Güven DİNÇER bu gerekçeye katılmamıştır.

4- Yargılamanın Duruşmalı Yapılıp Yapılmaması Sorunu

Davalı Parti ön savunmasında, davanın duruşmalı olarak görülmesi isteminde bulunmuş; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise, esas hakkındaki görüşünde bu düşünceye katılmadığını ve istemin reddi gerektiğini belirtmiştir.

Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrasında, “Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler” denilmektedir. 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 33. maddesinde de Anayasa'daki hüküm doğrultusunda, “Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinde incelenir ve karara bağlanır” kuralına yer verilmiştir. Aynı kural, Siyasî Partiler Yasası'nın, 98. maddesinin ilk fıkrasında da, yinelenmiş, ancak burada da, davanın duruşmalı görülmesi esası benimsenmemiştir.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Açıklanan nedenlerle, siyasi parti kapatma davalarında duruşma yapılması olanağı bulunmadığından davalı Parti'nin bu konudaki istemi yerinde değildir.

Güven DİNÇER bu görüşe katılmamıştır.

B- Esas Yönünden

Çoğulculuğu ve katılımcılığı esas alan kurallar ve kurumlar düzeni olan çağdaş demokrasilerde, bireysel iradeleri birleştirip yönlendirerek onlara ağırlık kazandıran özgün kuruluşlara gereksinim duyulmuştur. Bu kuruluşlar, dağınık siyasal görüşleri birleştirip açıklık ve güç sağlayarak devlet hizmetlerini daha yararlı kılmak, hak ve özgürlükleri güvenceye bağlayarak toplumsal barışı güçlendirmek, anayasal ilkeler doğrultusunda kamuoyu oluşturarak yaşama aydınlık getirmek yönünden vazgeçilmez öneme sahip olan siyasal partilerdir.

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında, "Siyasî partiler demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" denildikten sonra üçüncü fıkrasında da "Siyasî partiler önceden izin almadan kurullar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler" kuralına yer verilerek, bu konuya özel bir önem verilmiştir.

Partilerin kuruluş ve çalışmalarında özgür olmaları temel ilkedir. Partiler, belli siyasal düşünceler çevresinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamuoyunun oluşumunda önemli etkisi olan partiler, yurttaşların istem ve özlerelerinin gerçekleşmesine çalışan ve siyasal katılımları somutlaştıran hukuksal yapılardır.

Demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olarak görülen partilerin, devlet yönetimindeki etkinlikleri ve ulusal istencin gerçekleşmesindeki rolleri nedeniyle, Anayasakoyucu, onları öteki tüzelkişilerden farklı tutarak, kurulmalarını, çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları, özel olarak belirlemekle kalmamış, Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, çalışma, denetleme ve kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen ilkeler çerçevesinde çıkarılacak bir yasayla düzenlenmesini öngörmüştür.

Bu madde esas alınarak çıkarılan 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda, siyasî partilerin, kuruluşlarından başlayarak, çalışmaları, denetimleri ve kapatılmaları konularında, ayrıntılı kurallar getirilerek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca izleneceği ve durumlarında yasalara aykırılık görülenler hakkında, kapatma istemiyle dava açılacağı belirtilmiştir.

Siyasal partilerin, demokratik siyasî yaşamın vazgeçilmez öğeleri olmaları, devlet örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde bulunmaları, onların her istediklerini yapabilecekleri anlamına gelmez. Siyasal partilerin baskı ve engellerden uzak kalmalarını sağlamaya yönelik kurulma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa ve bu alanı düzenleyen yasalarla sınırlıdır. Bu belirleme aynı zamanda Anayasa'nın 2. maddesinde kurala bağlanan demokratik hukuk devleti olmanın da bir gereğidir. Çünkü hukuk devleti her şeyden önce hukukun üstünlüğünü tanıyan ve koruyan devlettir.

1- Yekta Güngör ÖZDEN, Mustafa BUMİN ve Fulya KANTARCIOĞLU'nun Gerekçeleri

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında, siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu belirtildikten sonra dördüncü fıkrasında, "siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez” denilmiştir.

Siyasî partilerin uyacakları esasları belirleyen 69. maddenin beşinci fıkrasında da, bir siyasî partinin tüzüğü veya programının 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verileceği kurala bağlanmıştır. Anayasa, siyasî partilerin kapatılma nedenlerini tek tek saymış, yasakoyucuya, bunların dışında düzenleme yapmaya elverişli bir yasama alanı bırakmamıştır. Bu durumda, siyasî partilerin, 68. maddenin dördüncü fıkrasında sayılanlar dışında bir nedenle, tüzük ve programlarının bu fıkraya aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılmalarına olanak yoktur. Devletin temel hukuk düzeninin kaynağı ve belirleyicisi olan Anayasa'daki bu açıklık karşısında, Siyasi Partiler Yasası'nın farklı bir düzenleme getiren 89. maddesine geçerlik tanımak, Anayasa kuralının uygulama dışı bırakılması anlamına gelir. Oysa, sözkonusu Anayasa kuralı, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'ndan sonra 23.7.1995'te yapılan Anayasa değişikliği ile getirilmiştir. Yasakoyucunun bu değişikliğe koşut olarak zaman geçirmeden Siyasi Partiler Yasası'ndaki uyumsuzlukları gidermesi gerekirken, bunu gerçekleştirmemiş olması, aynı konuda ayrıntılı düzenleme getiren ve Yasa'ya göre üst hukuk normu niteliğinde olan Anayasa kuralının, uygulanmaması sonucunu doğurmaz. Bu, kısaca “Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü” ilkesi olarak tanımlanan ve Anayasa kuralının “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz” denilen Anayasa'nın 11. maddesinin de gereğidir.

Parti programının “inanç sorunları” başlıklı bölümü, bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, lâiklik ilkesine aykırılık içermediği, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu ilkeyi gerçekleştirmek amacıyla Devlet kurumu olmaktan çıkartılmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca kapatılması isteminin reddi gerekir.

2- Güven DİNÇER'in Gerekçesi

Siyasi Partilere yönelik kurallar Anayasa'nın “Siyasi Haklar ve Ödevler”le ilgili Dördüncü Bölümünde yer alan 68. ve 69. Maddelerde düzenlenmiştir.

Siyasi partilerin düzenlediği 68.ve 69. Maddeler, bu maddelerin Anayasa'da yer aldığı bölüm ve özellikle 68. Maddenin ikinci fıkrasında yer alan (Siyasi Partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.) kuralı, siyasi partilerin Anayasa'da “Anayasal bir kurum”olarak benimsendiğini ve düzenlediğini göstermektedir.

Anayasal müesseseler hakkında uygulanacak yaptırımlar ancak anayasalarda düzenlenebilir ve yer alabilir. Başka bir deyişle siyasi partilerin varlığı ve sona ermesi ile ilgili kurallar “Anayasal alan” içindedir.

Anayasada kapatma nedeni olabilecek temel kurallar Anayasanın 69. Maddesinin beşinci, altıncı ve dokuzuncu fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre:

Bir Siyasi Partinin tüzüğü ve programı, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına , eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine millet egemenliğine , demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olursa; sınıf veya zümre diktatörlüğüne veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı veya yerleştirmeyi amaçlarsa o parti temelli olarak kapatılır. Ayrıca, bir siyasi parti bu netlikteki fiillerin işlediği bir odak haline gelirse kapatılır.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Bunların dışında siyasi partilerin, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım almaları da kapatılma sebebidir.

Siyasi Partilerin kapatılma nedenleri Anayasanın 69 . maddesindeki kurallarla sınırlıdır. Ancak, bu kurallara aykırılık siyasi partilerin kapatılmasına neden olur.

Siyasi partilerle ilgili olarak yapılan ayrıntılı yasal düzenlemeye göre teşkilatlanma, mali yönetim ve diğer konulardaki yasaklanmalarla ilgili olarak çeşitli yasaları ihlal ve ihmal eden durumlar siyasi partilerin kapatılmasını değil bunlara başka müeyyideler uygulanmasını gerektirir. Bir teşkilatlanma, yönetim ve muhasebe hatası veya noksanı ile yasa kurallarını ihlali yüzünden bir siyasi parti kapatılamaz. Çünkü siyasi parti kapatma nedenleri Anayasada , sayılarak belirlenmiştir. Bu kapatma nedenlerine ek nedenler yasalarla ihdas edilemez.

Siyasi Partilerin kapatılmasıyla ilgili olarak yasalarla yapılan ek düzenlemeler Anayasanın ilgili kuralları ile çelişkili olduğu ve aykırılık doğurduğu takdirde Anayasa Mahkemesi, yerine göre Anayasaya uygunluk denetimi yoluyla bu kuralları iptal ederek veya bu kuralları ihmal ederek Anayasa Kurallarına göre hüküm tesis etmek zorundadır.

Olayda Siyasi Partiler Yasası'nda bulunan Anayasaya aykırı bir düzenleme ile karşı karşıyayız. Yalnız Anayasa ile düzenlenebilecek bir alana, Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine, adeta siyasi partiler yasası ile ilaveler yapılmıştır. Siyasi Partiler Yasasının 89. Maddesi ile konulan ve Diyanet İşleri Bakanlığının genel idarede yer almasına ilişkin Anayasanın 136. Maddesi hükmüne aykırı amaç gütmeye dayanan Siyasi Parti Kapatma müeyyidesinin olayda uygulanmayarak olayın yalnızca Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine göre çözümlenmesi gerekir. Demokratik Barış Harekatı Partisi Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine aykırı bir davranışta bulunmamıştır.

Davalı parti hakkındaki kapatma isteminin bu nedenlerle reddi gerekir.

3- Haşim KILIÇ ve Sacit ADALI'nın Gerekçeleri

1995 yılında değiştirilen Anayasa'nın 69. maddesine göre, siyasî partilerin, kapatılma nedenleri,

- tüzük ve programlarının Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı bulunması,

- 68. maddenin dördüncü fıkrasında belirlenen kurallara aykırı eylemlerin odağı durumuna gelmesi,

- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım alınması,

biçiminde belirlenmiştir.

Yasakoyucu'nun, bunlar dışında yeni kapatma nedeni koyması Anayasa'ya aykırılık oluşturur.

1995 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle oldukça daraltılan siyasî parti kapatılma nedenleri, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nda geniş biçimde yer almaya devam etmektedir. Başka bir deyişle, Anayasa'ya uygun değişiklik yapılmamıştır. Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesine göre kapatılması istenilmektedir. Bu maddede

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

belirtilen kapatılma nedeni Anayasa'da öngörülmemiştir. Ancak, bu madde Anayasa'nın geçici 15. maddesi kapsamında olduğundan, Anayasa'ya aykırılık savında bulunma olanağı yoktur.

Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayan böyle bir durumda, 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesi yerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması gerekir. Çünkü, Anayasa'nın 90. maddesine göre bu Sözleşme, uygulanması gereken kanun hükmündedir. Maddeye göre, ulusal yasalarda değişiklik gerektiren anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayını öngören bir yasayla uygun bulunduğundan, kanun hükmündeki sözleşmeler için gerekli olan yasama organı iradesi de yerine getirilmiş olur. Kaldı ki, uygulanması arzu edilmeyen Sözleşme kuralları için “çekince” de konulabilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. ve 11. maddeleri siyasî partileri de kapsayan örgütlenme ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlarını belirtmektedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun ve Divanının kararlarında da bu konuda somut görüşlere yer verilmiştir. Buna göre, barışçı yolları amaç edinenlerin şiddete başvurmadan her ortamda düşüncelerini örgütlü ya da örgütsüz ifade edebilmeleri “demokratik toplum düzeninin” vazgeçilmez koşuludur. Bu düşünceler, hoş gitmeyen ya da toplumu rahatsız eder nitelikte olabilir, ama yine de bunları engelleyen sınırlamalar getirilemez.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde öngörülen parti kapatma nedeni, örgütlenme ve düşünceyi açıklama özgürlüğünü kullanılamaz duruma getiren bir sınırlama içermektedir. Bu sınırlama Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen “Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz...” kuralına açıkça aykırıdır. Anayasa'nın 13. maddesinde hak ve özgürlüklerin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olarak sınırlandırılmayacağına öngörülmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne yapılan açık bir yollamadır. Başka bir anlatımla, Sözleşme'ye 13. madde kapsamında anayasal bir düzey kazandırılmıştır. Sözleşme, demokratik devletlerin hak ve özgürlük konusunda ortaklaşa saptadıkları referans normları içermektedir. Bu nedenle, 13. madde ile demokratik toplum düzeninin gereklerine yapılan yollama, Sözleşme'nin uygulanmasını zorunlu kılar. Ayrıca, birbiriyle çelişen iki yasa arasında özel-genel ya da önceki-sonraki yasa ayrımları yapılarak Anayasa'ya açıkça aykırı bir yasaya öncelik tanımak Anayasa'nın üstünlüğü ilkesiyle de bağdaşmaz.

Bu nedenle, Anayasa'nın 13. maddesiyle uyum içinde olan Sözleşme'nin 10. ve 11. maddeleri gereğince şiddete başvurmadan bir düşünceyi açıklamaktan başka eylemi bulunmayan Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin kapatılması için yapılan başvurunun reddi gerekir.

Selçuk TÜZÜN, Ahmet Necdet SEZER, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER ile Lütfi F. TUNCEL davalı Parti'nin kapatılması gerektiği görüşüyle davanın reddine ilişkin yukarıdaki gerekçelere katılmamışlardır.

VII- SONUÇ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.10.1996 gün ve SP.88.Hz.1996/307 sayılı İddianamesi ile Programı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı görülerek aynı Yasa'nın 101. maddenin (a) bendi gereğince Demokratik Barış Hareketi Partisi hakkında açılan kapatılma davasının REDDİNE, Selçuk TÜZÜN, Ahmet Necdet SEZER, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER ile Lütfi F. TUNCEL'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 22.5.1997 gününde karar verildi.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı:1997/3

Başkan	Başkavekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet Necdet SEZER	Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa BUMİN	Sacit ADALI	Ali HÜNER
Üye	Üye	
Lütfi F. TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU	

KARŞIOY GEREKÇESİ

Çoğunluk görüşüne göre, 22.4.1983 tarihinde kabul edilen Siyasî Partiler Yasası, 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanını oluşturduğu 6.12.1983 tarihine kadar geçen dönem içinde çıkarıldığından bu Yasa kurallarının, belirtilen tarihten sonra değiştirilmiş olmadıkça Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin getirdiği sınırlama nedeniyle Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez.

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin davada, Siyasî Partiler Kanunu'nun uygulanması gereken 89. maddesinin daha sonra herhangi bir değişikliğe uğramaması nedeniyle Anayasa'nın Geçici 15. maddesi kapsamında olduğu tartışmasız ise de, Yasa'nın bu maddesinin dayanağını oluşturan Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri 23.7.1995 günlü, 4121 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir. Geçici 15. madde ile belli dönemde çıkarılan yasaların Anayasa'ya uygunluk denetiminin yasaklanmasının 1982 Anayasası'nın sonradan değişikliğe uğramayan kuralları ile sınırlı tutulması gerekir. Tersine bir düşünce yasak kapsamındaki yasa kurallarına Anayasa'nın üstünde bir yer vermek anlamına geleceğinden kabul edilemez.

Anayasa'da yapılan değişiklikle belli bir konunun somut olarak düzenlenmesi durumunda buna aykırı yasa kuralının ihmal edilerek doğrudan Anayasa'nın uygulanması Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin zorunlu sonucu ise de bu uygulamanın örtülü bir Anayasa'ya uygunluk denetimi olduğu da açıktır. Çünkü burada yasa kuralı ile Anayasa kuralı karşılaştırılmakta arada çelişki olduğu saptandığı için üstün hukuk normu uygulanmaktadır. Oysa, Geçici 15. madde kapsamındaki yasaların, 1982 Anayasası'nın değiştirilen kurallarına uygunluğunun denetlenmesi Anayasa'ya uygunluk denetiminin amacına da uygun olacaktır.

Açıklanan nedenlerle, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Geçici 15. madde kapsamında olması nedeniyle Anayasa'ya uygunluk denetimine bağlı tutulamayacağı yolundaki çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Başkanvekili	Üye	Üye
Güven DİNÇER	Lütfi F. TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.10.1996 günlü, SP.88 Hz.1996/307 sayılı iddianamesiyle Parti programında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı bir bölüm bulundurduğundan, davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin SPY'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılması istemiyle kamu davası açılmıştır.

Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilen siyasi partilerin, Devlet yönetimindeki etkinlikleri, ülkenin ve milletin isteklerinin gerçekleşmesindeki siyasi rolleri nedeniyle Anayasakoyucu, siyasi partileri diğer tüzelkişilerden farklı görerek kurulmalarında, çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları özel olarak belirlemiş ve Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında da, siyasi partilerin, kuruluş ve çalışmalarının, denetleme ve kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen esaslar çerçevesinde yasa ile düzenleneceği belirtilmiştir. Bu kural uyarınca, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası çıkarılmış; Partilerin kuruluşlarından başlayarak çalışmaları, denetimleri ve kapatılmaları ile ilgili konularda, belirli bir sistem içerisinde, geniş ve ayrıntılı kurallar getirilmiştir. Bu kurallar arasında, siyasi partilerin Yargıtay C.Başsavcılığı'nca izleneceği, kuruluşlarında ve çalışmalarında Yasa'ya aykırılık görülmesi halinde kapatılmaları için Anayasa Mahkemesi'ne dava açılacağı öngörülmüştür.

Anayasa'nın 136. maddesinde, “Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edilerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir” denilmektedir. Bu Anayasal kural, Siyasî Partiler Yasası'nın “Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması” başlıklı 89. maddesinde yaptırıma bağlanarak siyasi partilerin, Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç güdemeyecekleri belirtilmiştir. Böylece Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili kurala hem Anayasa'da hem de Siyasî Partiler Yasası'nda yer verilmiştir.

Davalı Parti Programının “İnanç Sorunları” başlıklı bölümünde aynen “...Demokratik Barış Hareketi devletin ve dinin birbirinden ayrılması demek olan laiklik anlayışını savunur. Ülkemizde, bugüne kadar gerçek anlamda laisizm egemen kılınmamıştır. Demokratik Barış Hareketi, devletin tüm din gruplarından eşit uzaklıkta durması için gerekli tüm düzenlemeleri yapacaktır. Biz, Diyanet İşleri Başkanlığının bir devlet kurumu olmaktan çıkartılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devir edilmeli, Kurumda, hangi inanç gurubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir...” denilmektedir.

Siyasi Partilerin, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olmaları, Devlet örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde bulunmaları, onların her istediklerini yapabilecekleri veya amaç edinebilecekleri anlamına gelmez. Siyasi Partilerin baskı ve engellerden uzak kalmalarını sağlamaya yönelik kurulma, teşkilatlanma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa'nın ve bu alanı düzenleyen yasaların koyduğu ilkelerle sınırlıdır. Bu belirleme ve sınırlamalar, Anayasa'nın

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

13., 68. ve 69. maddelerinde öngörülen ilkelere dayanmakta olup 2. maddesinde kurala bağlanan demokratik hukuk devleti olmanın da gereğidir.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç gütmeye, parti kapatma nedeni olarak kabul edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasal konumunu koruyan bu kuralda Kurumun, “laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek” görev yapması zorunluluğu vurgulanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, dinsel bir örgüt olmayıp Anayasa'nın 136. maddesinde öngörüldüğü üzere genel idare içinde yer alan yönetsel bir örgüt olup bu Kuruma bağlı kişiler de, özel yasası gereğince memur niteliğinde sayılmışlardır. Bu Kurumun Anayasa'da yer alması ve görevlilerinin memur sayılmasının, ülke koşullarının ve gereksinmelerinin doğurduğu bir zorunluluk sonucu olduğunda kuşku yoktur. Anayasa'nın 136. maddesinin gerekçesinde, “Cumhuriyetin hemen başlangıcından itibaren, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yine aynı statüye bağlı kalması yerinde görülmüştür” denilmekte, 1961 Anayasası'nın aynı kuralı içeren 154. maddesinin gerekçesinde de, “Dinî inanç ve kanaat hürriyetini, temel hak ve hürriyetler arasında ilân eden, ibadet ve dinî törenlerin serbestisini teminat altına alan Anayasa'da sosyal bir müessese olarak dinin taşıdığı önem bakımından, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bugüne kadar olduğu gibi genel idare içinde yer alması tabîi ve zaruri görülmüştür. Bu sebeple tasarının ek 2. maddesinde sevkedilen hüküm, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özel kanunundaki görevleri yerine getireceği esasını muhafaza etmektedir” denilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması hususu, din hizmetleri denetiminin Devletçe yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli ve bilgili olarak yetiştirilmesi yoluyla dinî taassubun önlenmesi, ahlâkın ve dinin toplum için manevî bir disiplin durumuna gelmesi ve böylece değişik dinlerdeki tüm inananları ve inanmayanlarıyla Türk Ulusu'nun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi amacının gerçekleştirilmesi nedenleri yanında, çoğunluğun müslüman olduğu ülkemizde, dini gereksinimlerin karşılanabilmesi için din hizmetleri görecekt kişilerin, mabetlerin ve başkaca maddi ihtiyaçların sağlanması, onarım ve bakımları gibi konulara da katkısı olması nedenlerine dayanmaktadır. Devletin, her toplumsal kurumda olduğu gibi, toplumun dini gereksinmelerine yardım etmesinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer almasının lâiklik ilkesine aykırı bir yanı bulunmamaktadır. Devletin bu alandaki yardımı ve Kurum görevlilerinin memur sayılması, Devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmeyip ülke koşullarının zorunlu kıldığı durumlara uygun bir çözüm yolu bulmak amaç ve anlamını taşımaktadır. Esasen Anayasa'nın 136. maddesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, görevlerini “lâiklik ilkesi doğrultusunda” yapacağı belirtilmektedir.

Böylece Anayasa'da genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlerini ortadan kaldırmak, onu Devlet Kurumu olmaktan çıkarmak, bu Kurum'un hukuksal varlığına son vermek, Kurum'un inanç sahiplerine veya dini gruplara bırakılmasını istemek ve bunları programlarıyla amaçlamak, siyasî partiler yönünden 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

Bu nedenlerle, programının “inanç sorunları” başlıklı bölümü Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerine aykırı bulunduğundan aynı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi gerekirken aksi yönde oluşan çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet Necdet SEZER	Ali HÜNER	Lütfi F. TUNCEL

KARŞIOY YAZISI

Davalı Parti programının inanç sorunları isimli bölümünde “Biz Diyanet İşleri Başkanlığının bir devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devredilmeli, kurumda hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve malî bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almayı isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir” denilmektedir.

Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, “Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.”

Laiklik Cumhuriyetin değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek temel niteliklerinden biridir. Bu ilkenin savunulup, korunması Cumhuriyetin ilelebet yaşayabilmesi için “olmazsa olmaz” koşullarından biridir. Bu nedenle, Anayasamız laikliğe aykırı tüzük ve programı olan partilerin kapatılmasını buyurmaktadır. Anayasa'nın laiklik ilkesi din ve mezhep ayrımı yapılmadan ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi sağlayan temel unsurlardan biridir. Bu nedenle, Anayasa'nın 136. maddesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer alıp “laiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kurumda gösterilen görevleri” yerine getireceği öngörülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'nın 136. maddesinde öngörülen,

- Genel idare içinde yer alması
- Laiklik ilkesi doğrultusunda çalışması
- Her türlü siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalması

- Ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinmesi ilkesine uygun olarak yapılması ve çalışması gerekmektedir. Uygulamada görülen ve görülebilecek olan kimi yanlışlıkların bu kurumun cemaatlara teslim edilerek bütünleşme ve dayanışma yerine çekişme ve bölünme yeri haline getirmek yerine görülen aksaklıklarını alınabilecek yasal ve idarî önlemlerle giderilmesi gerekir. Cumhuriyetimizin kendine özgü kuralları ve tarihi gerçekler gözardı edilerek bu kurumun Anayasa'nın öngördüğü laikliğin sağlanması ve korunması için genel idare içinde yer alması zorunludur. Bu nedenle, Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi “Siyasî Partilerin, ... Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı” hareket edemeyeceklerini, 101. maddesinde ise böyle hareket eden partilerin kapatılması öngörülmüştür.

Esas Sayısı:1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı:1997/3

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 68. maddesine ve 69. maddesine paralel ve amaca uygun bulunan Siyasî Partiler Yasası'nın 89. ve 101. maddeleri gereğince davalı siyasî partinin kapatılmasına karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle aksine oluşan çoğunluk kararına karşıyım.

Üye

Yalçın
ACARGÜN